

43705 **1**Hier beghint het xvi.ste boeck ende spre-  
 43706 ket vanden costeliken ghesteenten  
 43707 **2**NA dien dat die proprieteten der  
 43708 aerden ende hare delen besc-  
 43709 reuen sijn int gemeen Soe  
 43710 blijft noch wat te seg-  
 43711 gen mitter hulpen gods  
 43712 int speciael vander sier-  
 43713 heyt ende scoenheit der eerden ende van dien  
 43714 dingen die de aerde versieren sijn sommighe  
 43715 dingen die ongesielt sijn ende onsienlic als  
 43716 die dingen die inder eerden wassen als sijn ste-  
 43717 nen verwen ende metallenen ende daer of is eerst te  
 43718 seggen na der ordinancien ende sommige sijn groy-  
 43719 like dingen als wortelen cruden ende bomen  
 43720 Ende sommige sijn sinlike dinghen als men-  
 43721 schen beesten ende ander leuende dieren vanden  
 43722 welken men lest segghen sal Ende inden eersten  
 43723 van desen die inder eerden gewonnen  
 43724 werden ende in haren aderen is te segghen  
 43725 na der ordinanci vanden a. b. c.  
 43726 Dat i. capitel vanden zande  
 43727 **3**ARena is zant ende is gheseit arena  
 43728 vander droecheit twelc alst in die hant ge-  
 43729 perst wordt om sijnre droecheit wil ende  
 43730 hardicheit so maket een knerselinghe Ende  
 43731 al wordt in een wit cleet gheworpen het  
 43732 en smet niet als ysidorus seit libro xvi. capitulo iiij.  
 43733 Item tzant vander zee wordt gewasschen  
 43734 van alrehande slykicheit ende slymicheit  
 43735 als aristotiles seit int boeke vanden propy-  
 43736 eteyten der elementen ende daer om | om sijn-  
 43737 re groter droecheit wil so en mach tzant  
 43738 in gheten **4**steen ghecoaguleert dat is be-  
 43739 wrongelt werden dattet volcomen mach  
 43740 werden Ende puer eerde en mach oec geen  
 43741 **5**steen werden als die selue seit iiij. me-  
 43742 therorum Item dat zant is substancialiken  
 43743 harder dan die eerde mer het is mor-  
 43744 wer dan die steen ende men macht in veel

43745 meer delen deylen waer af dat zant cout  
 43746 ende droeghe is ende cleyn ende gedruet ende  
 43747 swaer int gewicht al ist dattet cleyn is ende  
 43748 onvruchtbaer van hem seluen om die gebre-  
 43749 ken der hetten ende der humoren Item twater  
 43750 wordt te zueter daer veel zands verga-  
 43751 dert is ende oec puerre als constantinus seyt Item  
 43752 tsant heeft macht die metallenen te zuueren  
 43753 want ouermits sijnre wriuingen wil so ver-  
 43754 teert dat roest vanden metallenen want gout  
 43755 coper ende yser werden geclaert ouermits  
 43756 die scueringhe vanden zande Item tsant heeft  
 43757 virtuyt te vercouden te weder slaen ende te sluten  
 43758 ende die heffinghe te doen gaen sitten alst  
 43759 openbaert int slip dat vanden slijpsteen valt  
 43760 dat al dat selue doet als constantinus seit Item  
 43761 tsant heeft oec die virtuyt vanden mineren  
 43762 want daer werden dicwile gulden zandekens  
 43763 gevonden onder dat zee zant of ryuier zant  
 43764 Ende inden oueren vander zee werden gepolijs-  
 43765 te steenen gevonden ende costelike gemmen onder  
 43766 dat zant gemengt Item tsant wordt dicwyl  
 43767 van contrarien wynden gehoepet ende ouer een  
 43768 gegadert als iheronius **6**seit vanden welken  
 43769 twater dicwyl tot meniger stat bestopt  
 43770 Ende dit gevalt menich werf vanden ryuier  
 43771 diemen nylus heit ende daer om moet die ri-  
 43772 uier sommels ouer slechte lant lopen Item  
 43773 het is sorchlic te comen varen inder zee op  
 43774 een hoep zands daer hi onder twater be-  
 43775 dect leyt alst bouen geseit is vander zee  
 43776 Dat ij. capitel vanden cleye  
 43777 **7**ARGilla is cleye die taye is ende sli-  
 43778 mich dat gepast is tot menigherhande  
 43779 werken der potmaker als ysidorus seit libro xvi.  
 43780 capitulo i. van deser eerden maectmen alrehande  
 43781 vaten Ende oec ouermits sterke hetten werdt  
 43782 **8**si in steen verkeert als geseit wort libro iiij. me-  
 43783 therorum dat smerige slijke is bequaem verke-  
 43784 ret te werden in enen steen ouermits warmer

43785 coagulacien waer by dattet smerige een  
 43786 middel is tusschen dat taye ende tusschen  
 43787 datter wasemende is hebbende in hem wat  
 43788 vuchticheiden want ouermits der wase-  
 43789 minghe mach hi vander hetten ghecoagu-  
 43790 leert werden Item dat cleye als constan-  
 43791 tinus seit is bloet stempende om sijnre cout-  
 43792 heit wil Ende wordet mit starken edic ghe-  
 43793 tempert ende voer thoeft geplaestert ende  
 43794 opten slapen so stempet bloeden ter nazen ende  
 43795 is oec goet op vrouwen borsten die zeer  
 43796 steeken<sup>9</sup> van soeke dit seyt commentator  
 43797 Dat iij. capitel van alabaster  
 43798 <sup>10</sup>ALabastrus als ysidorus seit libro xvi.  
 43799 capitulo v. is een wit steen gemenget mit meni-  
 43800 ghe verwen daer die drie marien haer sal-  
 43801 ue in hadden wantmen mactter goede bus-  
 43802 sen af daer men die saluen alte langhe in  
 43803 houden mach Dese steen wast by thebas  
 43804 ende bi damascke ende dat is die witste mer  
 43805 die beste wordet van yndien ghebrocht  
 43806 dese steen wordet van diascorides nyco-  
 43807 mar geheiten Ende men seit dat dese steen  
 43808 <sup>11</sup>zeghe ende victorie doet vercrighen ende be-  
 43809 houden ende dat hi vrientscap wint ende  
 43810 behoutse  
 43811 Dat iiij. capitel vant gout  
 43812 <sup>12</sup>AVrum dats gout ende is gheseit v  
 43813 aura dat is weder als ysidorus seit libro xvi.  
 43814 daer om hoe dat die lucht meer wedersla-  
 43815 gen wordet hoe dattet gout meer blinct Item  
 43816 tgout datter schinende ende blinckende is  
 43817 dats fijn ende het is dat beste daer om  
 43818 dattet schinet Het is die beste verwen  
 43819 die wesen mach Item die dunne lemmellen  
 43820 daer men gouden draden of snijt heiten  
 43821 bractea Hier toe heuet ysidorus geseit  
 43822 int capittel vanden metallē Item aristo-  
 43823 tiles seit in libro metheorum een luttel  
 43824 voer den eynde dattet materialiken wort

43825 als ander metallē van subtilen roden sulfer  
 43826 ende van subtilen witten quicsiluer Item daer  
 43827 en is gheen metallē dat dichter ende vas-  
 43828 ter is dan tgout na der substancien te spre-  
 43829 ken Ende daer om al leytmēt int viere het  
 43830 en wasemt niet en wech noch en wordet  
 43831 oec niet inden ghewicht verlicht noch ver-  
 43832 minret want fijn goudt en wordet inden  
 43833 viere niet verteert mer isser yet bi hem dat  
 43834 onreyn is inder smeltinghe dat gaet en  
 43835 wech ende daer en is niet onder den metal-  
 43836 len dat buechsommer is noch onder den me-  
 43837 tallen en is niet scoenres want onder alle  
 43838 gemaelde picturen so is gout verwe die  
 43839 scoenste Ende onder die metallē en is  
 43840 niet dat beter virtuyt dan gout wes duecht  
 43841 platearius beschrijft seggende aldus Tgout  
 43842 ist ghetemperste ende dat puerste ende daer  
 43843 om heuet macht te conforteren ende die ouer-  
 43844 vloedighe vuchticheit wt te driuen die  
 43845 inden lichaem vergadert is Ende daer om  
 43846 ist goet teghen malaetscap ende sonderlinge  
 43847 teghen die malaetscap die men elephan-  
 43848 cia heit als voer geseit is vander malaet-  
 43849 scap Item vilinghe van goude in spisen  
 43850 of in dranc ghenomen of in medicinen be-  
 43851 scermt dien mensch voer malaetscap of  
 43852 te minsten bedect sise dat mense niet lich-  
 43853 telic merken en mach als auicenna seit  
 43854 diet dicwyl nuttet Item die vilinge mit-  
 43855 ten zape van bernaedzen ende tbeen van  
 43856 des hirten hart is goet teghen swimelin-  
 43857 ghe of cranckicheit des harten Item gul-  
 43858 den lemmellen gegloyt ende dicwyl in wijn  
 43859 gheslecht maken den wijn goet ende nvt  
 43860 teghen die quade milt ende tegen veel an-  
 43861 der passien Item een zeer ghebarnt dat  
 43862 is beter gebarnt mit goude dan mit an-  
 43863 deren metallē want het bewaret tzeer son-  
 43864 der vulen Item scuym van goude is goet

43865 int oghe | want het eet die smetten wech  
 43866 Tgout starct die lede al en wordet daer  
 43867 <sup>13</sup>niet in gemengt Item gout heet gemaect  
 43868 ende gheleit op een stede des lichaems daer  
 43869 thaer vluchs wt getoghen is beneemt den  
 43870 haer sijn wassen dit seit constantinus Item gout  
 43871 en clinket niet als coper of siluer doet noch  
 43872 het en splijt niet mer het wort wt gerect  
 43873 ende wort gelijc gebreydt ten waer datter  
 43874 ander metal toe waer gedaen want also lange  
 43875 als coper of latoen mitter substancien des  
 43876 gouds gemengt is so wordet altoes ge-  
 43877 sneden onder den hamer ende is altoes onder  
 43878 den hamer wederspanich Ende daer om ist  
 43879 noet datmen alle ouervloediheit <sup>14</sup> van hem  
 43880 trecke ouermits den viere salt recht ghe-  
 43881 smidich werden ende salmen daer vaten of  
 43882 maken als gregorius seit Item wanneer dat-  
 43883 men ziluer vergaderen wil ende datment sme-  
 43884 den sal so moet hem die goutsmit verhoeden  
 43885 van drie dinghen als voer stof voer wint  
 43886 ende voer vuchticheit want coemter enich  
 43887 tusschen van desen drien so en sal hem dat een  
 mit-  
 43888 ten andaren <sup>15</sup> niet behouden Ende daer om salmen  
 43889 dese twe vergaderen dat moet wesen in een  
 43890 zuuer rustelike stede Ende wanneer dat si te  
 43891 puer vergadert verden <sup>16</sup> so en werden sy  
 43892 nemmermeer ghesceyden  
 43893 Dat v. capitel van latoen  
 43894 <sup>17</sup>AVricalcum dat is latoen Ende is daer om  
 43895 also ghenoeemt als ysidorus seit om dattet me-  
 43896 tal of coper is ende het blinct als gout bo-  
 43897 uen in sijn ouerste Item auricalcum heeft  
 43898 die hardicheit dat coper heeft ende is verga-  
 43899 dert van coper van tynne ende van auripigment  
 43900 ende mit sommigen anderen medicinen wordet  
 43901 gebracht ter gedaenten van goudt inden  
 43902 viere als ysidorus seit Het heeft die geli-  
 43903 kenis van goudt mar niet den wazem Item men  
 43904 maect veel zuuerliker vaten die schoen

43905 schinen als gout ter wilen dat si nuwe sijn  
 43906 mar allencsken werden si weder vander couden  
 43907 ontuerwet ende als enige spise of dranc in  
 43908 desen vaten yet lange staet so crigen si enen  
 43909 quaden smake vanden coper ende oec die lucht  
 43910 daer of Mer collirien dat sijn medicinen  
 43911 diemen inden oghen doet die sijn daer nut  
 43912 in gehouden Ende si werden gescarpt vander  
 43913 starkicheit des copers als platearius seit  
 43914 Dat vi. capitel van auripigmentum  
 43915 <sup>18</sup>AVripigmentum is een ader vander eer-  
 43916 den of een gheslacht van enen steen die scilfe-  
 43917 rich is hebbende die gedaente van goude  
 43918 ende sommighe meysters hietent lapus <sup>19</sup> arseni-  
 43919 cus Ende is twierhande als roet ende gheel  
 43920 Ende dyascorides seit dattet die natuer vanden  
 43921 sulfur heeft als te verwormen ende te drogen  
 43922 Ende het maect alle metallē wit sonder dat  
 43923 gout want dat verbarnet en verderuet als dy-  
 43924 ascorides seit ende plaearius <sup>20</sup> dattet dient ter me-  
 43925 dicinen want het heeft macht te sceyden  
 43926 an te halen ende te zueren waer of dattet  
 43927 goet is die corten adem hebben ende die enen  
 43928 quaden adem hebben dat hem van vuchticeiden <sup>21</sup>  
 43929 coemt Sy sullen thoeft neder buyghen ende  
 43930 ontfangen den roke Item van auripigment  
 43931 dat die leke lude aperment hieten maectmen  
 43932 psilotrum dat is eenrehande salue die ghe-  
 43933 maect is van operment van leuende calc ende van  
 43934 water te zamen gecoect mit welker sal-  
 43935 uen men haer mede of doet gaen Item  
 43936 operment mit zepen ghemengt verdrijft smet-  
 43937 ten int aensicht diemen inetigo ende sar-  
 43938 pigo hiet dat aensicht zaftelic mede be-  
 43939 smeert Ende alst daer een klein wijlken <sup>22</sup> op  
 43940 geweest heeft so wasschet weder of want  
 43941 dat goede vleysch soude mede ofgaen ende  
 43942 daer mocht tfuer of comen ende die huyt  
 43943 soude al of gaen want sijn natuer is in sni-  
 43944 dende ende corroderende het doet oec lelike

43945 nagelen of vallen ende doet ander weder wassen.  
 43946 <sup>23</sup>Dat vij. capitel vant siluer  
 43947 <sup>24</sup>ARgentum is geseyt vanden griecshen  
 43948 naem want argim in griex is siluer in  
 43949 duytsch Ende het is een wonder vanden zil-  
 43950 uer dattet swarte linien maect | ende het  
 43951 nochtans wit is als ysidorus seit Item in sinen  
 43952 maescel of in sijnre composicien sijn quiczil-  
 43953 uer ende wit ziluer Item tsiluer is tweerhan<sup>25</sup>  
 43954 als simpel siluer ende gecomponeert siluer  
 43955 dat simpel siluer hiet vloyende ende leuende  
 43956 datmen quicsiluer hiet ende dat gecomponeer-  
 43957 de ziluer dat is datter dicht is ende vast ende  
 43958 dat ghemaect is van pueren quicziluer ende  
 43959 van witten ziluer dat niet barnende en is als  
 43960 aristotiles seit Item quicziluer is een wateri-  
 43961 ge substantie die gemengt is mit subtijl-  
 43962 re eerdicheit mit eenre starcke vergaderin-  
 43963 ge die onscidelic is ende dat heuet van gro-  
 43964 ter droecheit der eerden die int ouerste niet  
 43965 en smelt of nat is ende daer om en smettet  
 43966 eens menschen hant niet diet an tast als een  
 43967 dinc dat waterich is | sijn substantie is wit  
 43968 vander claricheit des subtilen waters Ende  
 43969 vander witticheit der eerden die wel subtijl  
 43970 is ende verduut ende het heeft oec een wittich-  
 43971 eit vander toe menginge der luchten Item quic-  
 43972 ziluer heeft oec dat proper of eyghenheit  
 43973 dattet niet geoguleert en wordt by hem  
 43974 seluen sonder sulfur mar inden sulfur mitter  
 43975 substancien des loods wordet gecongeleert  
 43976 daer om wordt daer geseit dat quicsiluer  
 43977 ende sulfur elementen sijn dat is materie ende  
 43978 beginselen alre natuerliker metallan Alle  
 43979 dese dinghen werden besceideliken geseyt  
 43980 in libro methororum<sup>26</sup> Ende auicenna exponeert  
 43981 aldus ende seit dat quicziluer is beginsel alre  
 43982 metallan ende daer om ist een simpel ende een  
 43983 puer element bi dat die ander sijn ende van sijn-  
 43984 re virtuten heeft die een dit geseit ende die

43985 ander dat Ende wat die medici daer of weten  
 43986 dat machmen merken bi desen woerden ende ver-  
 43987 staen Platearius seit dat quicziluer heet ende  
 43988 vucht is van sinen wesen inden vierden grade  
 43989 al ist dat sommige oerdelen te wesen cout ende  
 43990 vucht inden vierden grade want dattet  
 43991 warm is dat wort getoent bi sinen wercken  
 43992 daer om dattet onbijn doerschiet ende in  
 43993 snijdt mar wantment inden tasten ende anders  
 43994 coutd gheuuelt so ist coutd quanchuys  
 43995 Ende dat sommige seggen dat quicziluer een  
 43996 ader vander eerden is ouermits tekinghe  
 43997 geworden dat scijnt loghen te wesen daer  
 43998 om want ouermits hetten des viers so  
 43999 gaet hi lichteliken wech in roke mar het  
 44000 wordt vander eerden geboren ende coemt voert  
 44001 vloierende oft water waer ende in enen dich-  
 44002 ten vate dat vast besloten is ende in een cou-  
 44003 de stede gheset machment menih<sup>27</sup> ier  
 44004 houden ende het hangt also vast aen een of  
 44005 te samen datmens mit ghenen dinghen ge-  
 44006 menghen en can ten sy dat hi eerst geslecht  
 44007 wordt of gedoet Ende hi wordt gedoodt  
 44008 mit spekel wanneer dat hi daer mede  
 44009 <sup>28</sup>ghewreuen wordt ende sonderlinghe als der  
 44010 oosis sepie toe ghemengt wort Item quic-  
 44011 ziluer vliecht van lichter hetten in ro-  
 44012 ke wech ende sceidt hem ende die roke hin-  
 44013 dert den luden harde zeer die den roke  
 44014 ontfaen want hy brengt beuinghe ende  
 44015 popelzie in die zenen onslappende ende  
 44016 morwende Ende inden mont ghenomen ende  
 44017 voert int lijf of in die oeren ghegoten  
 44018 doodt die lede doerborende ende doer gra-  
 44019 uende Ende sonderlinghe is goet geyten  
 44020 melc ghedroncken teghen dese zuycet ende  
 44021 des most een groet deel wesen ende die  
 44022 sieke moet hem euen dicht roeren ende  
 44023 wanderen Item totten seluen is oec son-  
 44024 derlinghen goet datmen alssen ende

44025 ysop coke in wijn ende drinck den wijn Hier  
 44026 toe heuet platearius gheseit Ende het hyet  
 44027 daer om quicsiluer om des wil dattet die  
 44028 materien in snijdt daert in ghegoten wor-  
 44029 det als ysidorus seit libro xv. daer hi oec wat  
 44030 vucht ende seyt Het wordt in ouden pis-  
 44031 husen gheuonden ende specialiken in siluer  
 44032 oeuenen daer die goutsmede wonen Ende  
 44033 sonder dit quicziluer en machmen gheen  
 44034 gout of coper of ander metalle deghelijc  
 44035 vergulden Het wordt best in glasen va-  
 44036 ten gehouden | want het eet die ander  
 44037 substancien ten lesten al en wech Hier toe  
 44038 heuet ysidorus gheseit libro xvi. int capit-  
 44039 tel vanden metallē Item ziluer dat wit  
 44040 is ende puer dat is van goeden ghelude  
 44041 ende heeft enen goeden clanc ende men macht  
 44042 wel hameren ende smeden nochtans min  
 44043 dan gout Ende vaten ghemaect van finen  
 44044 ziluer behoudt balzem alte langhe Ende  
 44045 helpt die craft in iaspis te houden want  
 44046 iaspis heeft meerre duecht als hi in zil-  
 44047 uer gheset is dan als hi in gout gheset  
 44048 is als gheseit wordt inden lapidarius ende  
 44049 alst ghesmouten staet inden viere so staet  
 44050 scoen roet ende claer ende alst cout is so ist we-  
 44051 der hardt ende dicht Ende al ist dattet  
 44052 grof van materien is nochtans ist dat  
 44053 best naest den goude inder verwen ende  
 44054 inder weerden onder alle die ander me-  
 44055 tallen Het is medicinael ende het ghe-  
 44056 neest veel zyecten want sijn vijlsel of scuuy-  
 44057 gheneest wonden ende vultse mit vleysche  
 44058 ende en later gheen vuyl vleesch wassen  
 44059 en maect een scoen liclauwe ende zuuert die  
 44060 onreinicheit des lichaems ende bescermt  
 44061 die canteri van stanck ende van vervulin-  
 44062 ghe Canteri dat is een brant die gebrant  
 44063 is mit gloeyende ziluer aen des men-  
 44064 schen lichaem Ende het starct die vloeyende

44065 lede ende bijtse ende alst eerde raect so cri-  
 44066 ghet een rodicheit of een roesticheit ende  
 44067 alsment weder wrijft mit soute ende mit  
 44068 sande so wordet weder wit.  
 44069 Dat viij. capitel vanden adamant  
 44070 <sup>29</sup>ADamas is een adamant ende is een  
 44071 klein steen van yndien ende onghe-  
 44072 corruppeerdt ende heeft een yserighe verwe  
 44073 ende blinckinghe vanden cristal ende en is  
 44074 nemmermeer meerre dan een hazelnote  
 44075 desen steen en wijct gheenre materien.  
 44076 noch yser noch vier noch en wordt nem-  
 44077 mermeer heet waer om datten die grie-  
 44078 ken hieten onghetemde craft mar men mach-  
 44079 en mit versschen boxbloede breken mit  
 44080 welken stucskens die daer of vallen die  
 44081 grauers ghesteynten ende gemmen mede  
 44082 doergaten ende grauen dese steen misdoet  
 44083 den magneet want hy en ghehenghet  
 44084 den magneet niet dat hi yser na hem trec-  
 44085 ken mach als hi daer bi is want hi trec-  
 44086 ket afterwaert Men seit dat dese steen  
 44087 venijn vedrijft <sup>30</sup>ende menigerhande anxten  
 44088 Ende hi is den wigelaers ende den gokelaers  
 44089 contrari Hier toe heuet ysidorus geseit  
 44090 libro xvi. int capittel vanden crijstallen Item  
 44091 dese steen is een steen der versueninghe  
 44092 ende der minnen als diascorides seit want waer  
 44093 een wijf van horen man gegaen ende si wert  
 44094 weder gheropen in die graci haers mans  
 44095 ouermits die virtuyt des steens lichte-  
 44096 lijck Item die selue seit waer dat sake dat  
 44097 die man desen steen heymelijc sijnen wiue  
 44098 des nachts onder thoefte leide als si sliep  
 44099 so soude hy van haer weten of sy reyn  
 44100 waer van anderen mannen want waer si reyn  
 44101 si soude al slapende horen man inden ar-  
 44102 men gripē ouermits craft des steens Ende  
 44103 waer si ontrouwe si soude rokeloes van-  
 44104 den bedde schieten Item die duecht des

44105 steens is als diascorides seit dat dese steen ge-  
 44106 dragen aen die luffer sceen vanden arm is  
 44107 goet teghen die viande ende teghen ver-  
 44108 woetheit ende tegen kiuinge ende scheldin-  
 44109 ge ende tegen die witte wiuen ende teghen  
 44110 veel droemen ende venijn  
 44111 Dat ix. capitel vanden ametist  
 44112 **31** AMetistus is een steen van yndien  
 44113 die welke onder die purpur gemmen die  
 44114 principaetscap houdt Item ametistus is  
 44115 ghemengt mit purpurre verwen ende mit  
 44116 violetscher verwen scietende of wyt laten-  
 44117 de oft vlammen waren als ysidorus seit het  
 44118 is een ander gheslacht dat neder gaen-  
 44119 de is totter iacincten niet te mael vierich  
 44120 mer hi heeft een winighe verwe Ende  
 44121 daer sijn vijf specien als ysidorus seit Item  
 diascorides  
 44122 seit dat die purpur die edelste is ende nvt-  
 44123 ste voer die ander want sijn virtuu is tegen  
 44124 dronckenscap ende houdt enen mensche wa-  
 44125 kende ende verdrijft quade gedachten ende ge-  
 44126 uet goet verstant ende hi is morwe te grauen  
 44127 Dat x. capitel vanden steen agathes  
 44128 **32** AGathes is een zwarte gemme heb-  
 44129 bende witte aderen Ende wordt agathes  
 44130 geheiten vanden ryuier des zeluen naems  
 44131 dat in cicilien loept daer dese gemme eerst  
 44132 by ghevonden werdt als ysidorus seit  
 44133 Mer nv wordt hi in menighen landen ge-  
 44134 vonden Het is een gheslacht dat creticum  
 44135 heit mit gelen aderen ende daer is een ghe-  
 44136 slacht dat indicum heyt ende is menigerhan-  
 44137 de mit bloedighen stippen dat eerste ghe-  
 44138 slacht seit ysidorus is goet in magica ar-  
 44139 te dat is inder consten van nygromancien  
 44140 want si verkeren die tempeesten daer mede ende  
 44141 doen daer riuiren mede staen Ende dat sel-  
 44142 ue gheslacht is goet als dyascorides seit totten  
 44143 formen der coninghen ende die grauen der  
 44144 droemen te wijsen Ende dat gheslacht dat-  
 44145 men creticum heyt verwandelt vresen en-

44146 de sorgen Ende maect sinen drager bequaem  
 44147 ende behaechelic ende wel sprekende ende  
 44148 starck Ende dat dorde geslacht als indicum  
 44149 starcket gesicht ende is goet tegen venijn  
 44150 Dat xi. capitel vanden steen albeston  
 44151 **33** ALbeston is een steen van archadien  
 44152 ende is van yseriger verwen ende heeft sinen  
 44153 naem na den viere daer om want als hi  
 44154 eens ontsteken is so en wardt hy nemmer-  
 44155 meer gheslecht daer dat hantwerck af  
 44156 ghetymmert is vanden welken die heyden  
 44157 den hoefde ongheloue maecten want  
 44158 daer was in venus tempel een barnende  
 44159 lanterne of een licht datmen niet lesschen  
 44160 en mocht mit gheenre tempeesten of regen  
 44161 als ysidorus seit libro xvi. int eerste capitel vanden  
 gemmen  
 44162 Dat xij. capitel vanden steen abscicus  
 44163 **34** ABscicus is een zwarte gemme ende  
 44164 is wichtich ende swaer onderdeilt mit roden  
 44165 aderen Ende assmen **35** dese gemme eens heet ma-  
 44166 ket by den viere so blijft si vij. dagen he-  
 44167 te als ysidorus seyt int capitel vanden zwarten  
 gemmen  
 44168 Dat xij. capitel vanden steen alabandina  
 44169 **36** ALabandina is een gemme ende is ge-  
 44170 seit vanden lande van alabanda in  
 44171 asia wes verwe is ghelijc den calcedoni  
 44172 mer openre als ysidorus seyt vanden cris-  
 44173 tallen Mer dyascorides seit dat alabandina  
 44174 is een clær gemme ende rodelachtich als  
 44175 sardius wes virtuu is te doen bloeden  
 44176 ende dat bloet te meeren  
 44177 Dat xiiij. capitel vanden steen argirites  
 44178 **37** ARgirites is een gemme die den zil-  
 44179 uer ghelijct hebbende gulden spockelen den  
 44180 welken ghelijc is inder verwen andro-  
 44181 maya wes verwe oeck ziluerich is als  
 44182 ysidorus seit ende is viercant van vormen als een  
 44183 taerninc ende is starc als een adamant die  
 44184 gokelaers gaeuen desen steen den naem  
 44185 also om dat si meynen dat hi gramscap brey-  
 44186 delt als ysidorus seit int capitel vanden gulden  
 gemmen

44187 Dat xv. capitel vanden steen astryon  
 44188 **38** AStrion is een gemme van yndien ende  
 44189 is by na als een cristalle in wes middel  
 44190 lucht ende sterre mit enen scynsel eenre volre  
 44191 manen Ende aldus heeft hi den naem van astris  
 44192 dat is vanden sterren daer om datter een ma-  
 44193 nier van eenre sterre is geset als ysidorus seyt  
 44194 **39** Dat xvi. capitel vanden steen allectoria  
 44195 **40** ALlectoria of allestrius is een steen die  
 44196 gevonden wort inden capponen of hanen ende  
 44197 is gelijc enen donckeren cristal ende als hi op  
 44198 sijn groetste is so is hi also groet als een  
 44199 boen Men seit wie dat desen steen heeft in  
 44200 kiuinge of in striden dat hi niet verwonnen en  
 44201 mach werden als geseit wordt inden lapi-  
 44202 darien Item van deser seit diascorides dese steen  
 44203 allectorius verwect die min ende maect enen  
 44204 man bequaem ende **41** stantaftich ende enen  
 verwinre  
 44205 bescheiden ende maect vriende ende verdrijft  
 44206 dorst inden mont ghehouden  
 44207 Dat xvij. capitel vanden steen asterites  
 44208 **42** ASterites is een witte gemme hou-  
 44209 dende in haer een besloten licht gelijc eenre  
 44210 sterren Ende maect die radien vander sonnen wit  
 44211 **43** Dat xvij. capitel vanden steen amarites  
 44212 **44** AMarites is een steen of een gemme  
 44213 vanden welken waert zake datter een cleet  
 44214 af geraect waer tegen tfuer dat weder staet  
 44215 hi ende doet men tfuer daer in het en sal  
 44216 niet barnen mer alst clærheit ontfanghen  
 44217 heeft so salt te lichter scijnen ende is gelijc  
 44218 den aluyn die men alumen scissile heit Ende  
 44219 is contrari alle der touernien der goke-  
 44220 laers als ysidorus seit libro xvi. capitulo x.  
 44221 Dat xix. capitel van bytumen eenrehande aerde  
 44222 **45** Bytumen is een taye limige aerde die  
 44223 inden broeken leit oft lijn waer ysidorus  
 44224 seit libro xvi. capitulo ij. dat bytumen is een taye  
 aer-  
 44225 de die gevonden wort int lant van iudeen by  
 44226 eenre stede daer men aspaltum vijnt dat is  
 44227 eenrehande lijn wes natuer barnende is

44228 ende den vier al sib Ende het is van so groter  
 44229 taiheit dat mens niet breken mach noch mit  
 44230 water noch mit yser mer alleen mit men-  
 44231 strualighen bloede vanden vrouwen Het is  
 44232 goet die scepen mede te vergaderen ende te sa-  
 44233 men vuegen Item van desen bytumen wort ge-  
 44234 seit in plateareo dat aspaltum ende bytumen iu-  
 44235 daicum dats iuedsch lijn heet ende droege  
 44236 sijn inden dorden graet Ende is een aerde  
 44237 van zwarter verwen ende zwaer ende stinckende  
 ende  
 44238 is een aerde als sommige seggen vanden scu-  
 44239 me dat vander doder zee gecomen is ende is ge-  
 44240 worden als eerde Ende heeft macht te trec-  
 44241 ken consolideren ende verteren ende het is seer  
 goet  
 44242 wonden ende quade vlceren mede te consolideren  
 44243 ist dattet gepuluriseert wert ende dat ment  
 44244 in een droge wonde werpt is dat die wonde  
 44245 zeer lanc ende breed is Item ist oec goet tegen  
 44246 die passien der moeder die de geestelike lede  
 44247 bedrucken dat men suffocaci heyt der moeder  
 44248 ist dat men den roke ter nazen ende ten monde  
 ont-  
 44249 faet Ende is oec goet den fleumaticis die  
 44250 garen slapen ende litargicis want het zuut  
 44251 die fleume wten hoefde  
 44252 **46** Dat xx. capitel vanden steen berillus  
 44253 **47** BERillus is een steen van yndien ende is  
 44254 gruen gelijc den maraude mer hi wort ge-  
 44255 polijst mit blekicheiden of hi wort vanden  
 44256 genen van yndien gevormt in ses hoeken op dat  
 44257 men syn verwe niet **48** bekennen en soude Ende  
 wort  
 44258 hi anders gepolijst so en heeft hi geen blinc-  
 44259 kinge. ysidorus seit dat sijn geslachten sijn int  
 capitel  
 44260 vanden gruenen gemmen daer hi seit van criso-  
 44261 berillus ende is een speci van berillus wes ble-  
 44262 ke gruenicheit wederblijct in eenre gulden-  
 44263 re verwen ende desen sent ons dat lant van yndia  
 44264 Item diascorides beschrijft ons die virtuten van-  
 44265 den berille Ende seit dattet die beste berille  
 44266 is die daer bleecste is Ende hi is goet te-  
 44267 gen die vrese der vianden ende maect enen man  
 on-  
 44268 verwinlic ende goedertieren ende geeft goeden sin





44269 Ende is goet teghen ghebreken der leueren ende  
 44270 teghen ruspinge Ende hy gheneest natte  
 44271 oghen ende hi verbrant die hant sijns dragers  
 44272 ist dat hi en lange ende stijf in die hant houdt  
 44273 ende dat hy den steen teghen dat oghe vander  
 44274 sonnen houdt of seit<sup>49</sup> hi maect den mensch  
 44275 groet verheuen ende hi mint hilic tusschen  
 44276 man ende wijf ende houdtse verenicht.  
 44277 Dat xxi. capitel van een steen genoemt calculus.  
 44278 <sup>50</sup>Calculus is een steen der eerden toe  
 44279 ghevuecht ende is ront ende sonderlin-  
 44280 ge hardt ende puer ende aen allen zijden saeft  
 44281 ende slecht ende dit is een keselinc Ende een ander  
 44282 steen die desen contrari is die scerp ende serp  
 44283 is als hy in een cousse coemt of in een schoe  
 44284 so eet des menschen voet ontwe ende dese  
 44285 hiet scrupulus ende is een cleyn steenken Item  
 44286 ysidorus seit libro xvi. capitulo iij. dat dicwijl een  
 steenken  
 44287 den dieren inden lichaem wasset van hetten ende  
 44288 van tayen humoren als nv inder blazen ende nv  
 44289 inden nyeren als constantinus seit Soect bouen int  
 44290 seuende boec int capitel vanden passen<sup>51</sup> des  
 steens  
 44291 Dat xxij. capitel vanden wetsteen  
 44292 <sup>52</sup>COs dat is een wetsteen daermen op  
 44293 scuert Item daer sijn sommige wetsteen  
 44294 die olie behouen salmen daer een mes op  
 44295 scarp maken ende sommige behouen water  
 44296 die olie wil den saften steen ende twater den  
 44297 scerpen die wetsteen heeft dese eyghenscap  
 44298 ouer hem als ysidorus seit int selue boec int  
 44299 dorde capittel dat in dien dat hi een ander  
 44300 dinc scarp maect so verteert hi hem seluen  
 44301 Item gregorius Sijn puluer die van hem  
 44302 gaet is goet ter medicinen ende heeft  
 44303 macht te droghen ende te wederslaen ende  
 44304 bloet te stempen als constantinus seyt.  
 44305 Dat xxij. capitel vanden calcsteen  
 44306 <sup>53</sup>Calx dat is een ghebarnt steen van  
 44307 wes toe menginge mit zand ende mit  
 44308 water men mortar maect ende is leuende

44309 calc gehieten als ysidorus seit al ist dat hi in-  
 44310 den werck cout schijnt nochtans hout hy  
 44311 barnende hetten of viere int verborghen want  
 44312 als men daer cout water op ghiet so brec-  
 44313 ter vluchts tfier wt wes natuer heeft  
 44314 eenrehande wonderlicheit want na dien dat die  
 44315 calc begint te dorren so wordt hi inden wa-  
 44316 ter ontsteken mitten welken tfuer pleecht  
 44317 geslecht te werden ende hi vordt<sup>54</sup> mit olien  
 44318 geslecht daer tfuer mede onsteken wort  
 44319 Ende hi is goet mede te metselen ende vuch-  
 44320 ter den enen steen mede aen den anderen Ende  
 44321 die calc die vanden witten steen wordt ende  
 44322 vanden harden die is best mede te metselen  
 44323 Ende die vanden morwen steen is die is nvt-  
 44324 ste onder dat dack mede te lemen hier toe  
 44325 heuet ysidorus gheseit libro xvi. capitulo iij. Item  
 pla-  
 44326 tearius seit dattet calc heet ende droge is in-  
 44327 den vierden grade Ende als hi gemengt is  
 44328 mit olien so geneest hy puysten ende wonden  
 44329 ende dat gesneden is dat consolideert hi ende  
 44330 sluyt ende hi eet ouertallich vleisch ende en  
 44331 latet gheen vuyl vleisch wassen inden won-  
 44332 den Item leuende calck gemengt operment  
 44333 ende mit water gecoect doet haer wt vallen  
 44334 Dat xxiiij. capitel van moerter  
 44335 <sup>55</sup>CEmentum dat is moerter ende is een  
 44336 vergadaringhe<sup>56</sup> van calc van zande  
 44337 ende van water dat goet is mueren mede te  
 44338 metselen ende die stenen te samen te doen bin-  
 44339 den ende die wanden mede te witten ende is  
 44340 een beghin op eenre want daermen op  
 44341 malen wil ende sonderlinghe waert van  
 44342 plaestro of van gipsus of van enen ande-  
 44343 ren steen die lucht gelijc enen glaze ende men  
 44344 hieten in duytsch sperkalck of sperglas  
 44345 ende is doerschinich Ende in zassen wassen  
 44346 grote berghen ende die lude setten des win-  
 44347 ters alst vriest voer hoer kelre veynsteren  
 44348 Dat xxv. capitel vanden carbunckel steen.

44349 <sup>57</sup>Carbunculus dat is een alte lieuen  
 44350 costeliken steen ende is daer om carbun-  
 44351 culus ghehieten na carbo dat is een cole  
 44352 viers want hi glimt gelijk eenre barnender  
 44353 colen wes schininge of licht des nachts  
 44354 niet verwonnen en wordt van hem sijn xij. ghe-  
 44355 slachten mar dat sijn die beste die de radien  
 44356 wt geuen ende luchten als een viere als ysidorus  
 44357 seit libro xvi. capitulo xij. dese carbunkel wast in  
 li-  
 44358 bien daer die trogoditen wonen Ende die best  
 44359 van allen is die van vieriger verwen is omgort  
 44360 mit eenre witter ader wes eyghenheit is |  
 44361 wort hi geworpen int vier so leit hi of hi  
 44362 gelescht waer onder dode colen mar werpt-  
 44363 men daer water op so begint hi te barnen  
 44364 Ende een ander gedaente van carbunckel is die-  
 44365 men scaudasicus hiet in een stede vanden lande  
 44366 van indie daermen dien also vijnt genoemt  
 44367 in wes gedaent openbaren binnen of gulden  
 44368 droppelen waren binnen luchtende of si vier  
 44369 waren ende dese gemme en machmen also  
 44370 hoech niet prisen si en is veel beter ende daer  
 44371 is een ander species diemen signes hyet ende  
 44372 is also gehieten vander barninhe <sup>58</sup> der lampen of  
 44373 der keerssen Ende dese is tweerhande die een  
 44374 gheeft purpur radien wt ende die ander is  
 44375 die een caf of een stro op heft als hi op een  
 44376 cleet eerst gewreuen wert ende dat hi also  
 44377 gemaect is desen en machmen niet wel gra-  
 44378 uen Ende al wort hi sommels gegraven als men  
 44379 daer mede zeghelen sal so neemt dat ge-  
 44380 grauen twas leliden na hem ofter een dierken  
 44381 in gebeten had ende nemet wasse na hem als  
 44382 ysidorus seit Item totter gedaenten van enen  
 44383 carbunckel wordt balagius gebracht die  
 44384 roet is ende vierlichtende als dyascorides seit |  
 ende  
 44385 men seit dat dese species van carbunckel  
 44386 wordt geuonden inder ader van enen saphier  
 44387 ende grijpt eenrehande neuel ter manieren  
 44388 van eenre voncken biden vier balangien

44389 die welc haer stroyet int ouerste vanden  
 44390 steen ende dat machmen beschedeliken <sup>59</sup> sien  
 44391 ist datmen daer nauwe op merct  
 44392 Dat xxvi. capitel vanden steen crisoprassus.  
 44393 <sup>60</sup>CRysoprassus is een steen in ethio-  
 44394 pien den welken tlicht verbercht ende  
 44395 die duysternis melten des nachts is hy  
 44396 vuerich ende des daechs gulden als ysi-  
 44397 dorus seit des daechs en sietmens nauwe  
 44398 dan of hi bleec gout waer ende daer is een  
 44399 ander crisoprassus in yndien ende is prassio  
 44400 gelijk inder verwen of porreyden ende wort  
 44401 ouersprenkelt mit sommighen gulden dropen  
 44402 of stippen als inden lapidarius geseit wort  
 44403 Dat xxvij. capitel vanden steen calcedonius.  
 44404 <sup>61</sup>CALcedonius is een bleec steen ende  
 44405 heeft een plompe verwe als die half  
 44406 is tusschen den berille ende den iacinct als ge-  
 44407 seit wort inden lapidario men mach en gheen  
 44408 van sinen gheslacht grauen ende hi trect een stro  
 44409 na hem dit seit ysidorus dese steen doerghe-  
 44410 gaet ende gedraghen doet die saken verwinnen  
 44411 ende is goet teghen duuelsche gedroch ende  
 44412 hi behout sijn virtuten als dyascorides seit  
 44413 Dat xxviii. capitel vanden steen crisolitus.  
 44414 <sup>62</sup>CRysolitus is een steen van ethio-  
 44415 pien luchtende als goudt ende scin-  
 44416 rende als viere Ende is der zee gelijk inder  
 44417 verwen neygende ter gruenicheit in gou-  
 44418 de geset ende gedragen in die luffer scheen  
 44419 des arms so veruaert hi ende veriaecht die  
 44420 duuels Ende hy helpt teghen die anxten  
 44421 ende veruernissen die des nachts comen ende  
 44422 minret die melancolie ende verdrijftse ende  
 44423 starct dat verstant als diascorides seit Item van-  
 44424 den crisoliten sijn sommighe specien die  
 44425 crisolimphis hieten wes verwe des daechs  
 44426 gulden is ende des nachts vierich ende daer  
 44427 is een ander species van crysolitus die cri-  
 44428 solentus hiet Ende is gulden inder verwen

44429 wes aengesicht des merghens scoenre is  
 44430 ende na verduystertse die verwen ende grijpt  
 44431 haestelic viere die welke als hi biden vie-  
 44432 re is so wort hi haest ontsteken als ysidorus  
 44433 seit libro xv. int capittel vanden gulden gemmen  
 44434 Dat xxix. capitel vanden steen celidonus.  
 44435 **63**CELidonus is een cleyn steen nochtans  
 44436 is hi precioes Ende daer sijn twe specien  
 44437 als swart ende roet Ende si werden vten buke  
 44438 der swaluen getoghen ende si sijn cleyn ende lelic  
 44439 mar inden craften en sijn si den meesten niet  
 44440 ongelijc mar si sijn veel meerre inder vir-  
 44441 tuten Item die rode is goet tegen limaticam **64**  
 44442 passionem dat is een zuyct die den luden  
 44443 wast ende coemt na dat die maen waent of  
 44444 wast ende hi is goet tegen raserie ende tegen  
 44445 oude quelinghe ende maect enen wel spre-  
 44446 kende bequaem ende behaechlic ende die swart  
 44447 is goet teghen deerlike humoren ende tegen  
 44448 coertzen ende gramscap ende in wateren gewas-  
 44449 schen ende mit dien water die oghen ghe-  
 44450 wasschen gheneestse dit seit lapidarius.  
 44451 Dat xxx. capitel vanden cristalle  
 44452 **65**CRystallus is een claer steen luchten-  
 44453 de ende is waterich inder verwen Men ghe-  
 44454 loeft dattet snee is of ijs dat lange ghe-  
 44455 legghen heeft ende is verhardt waer om dat  
 44456 hem die grieken dien naem ghegeuen hebben  
 44457 Het wast in almanien ende in cypers ende son-  
 44458 derlinghe noerdtwert inden hoghen ber-  
 44459 ghen daert also bitterlike zeer vriest ende  
 44460 daer des somers die son also bitterlike  
 44461 heet scijnt ende dit moet veel tijds nemen  
 44462 eert hier toe comen can Ende als men dit set  
 44463 teghen den radien vander sonnen so grijpt die  
 44464 vlamme datmen daer mit dorren boemvijs  
 44465 vier aen ontsteken soude Ende sijn gesicht  
 44466 ghesent totten drancken en werct anders  
 44467 niet dan dattet coude liden mach hier  
 44468 toe heuet ysidorus gheseit libro xvi. capitulo xiiij.

44469 Item diascorides seit vanden cristal dattet crystal  
 44470 niet alleen hardt en werdt vander craft  
 44471 der coudtheit mer meer vander craft  
 44472 der aerdicheit wordt verkeert in enen  
 44473 steen Sijn verwe is den yse ghelijc Sijn  
 44474 virtuyt is teghen den dorst ende teghen  
 44475 hetten ende als hi ghewreuen is mit honich  
 44476 ende ghedroncken so meeret hi die melck  
 44477 inden borsten is dat sake dattet melc eerst  
 44478 verloren is van heter soken Ende oec ghe-  
 44479 nomen inden dranck is hi goet teghen  
 44480 passien der dermen Item dat vanden wa-  
 44481 ter natuerlic crystal wordt als gregori-  
 44482 us seit want dat water heeft van hem sel-  
 44483 uen een vloyinghe mar omder groter  
 44484 coutheit wordet verkeert in cristal want  
 44485 daer staet ghescreuen in ecclesiasticis die  
 44486 noerde wijnt blies ende congeleerde crystal  
 44487 Dat xxxi. capitel vanden steen ceraimus  
 44488 **66**CEraimus is een steen die den cry-  
 44489 stal ghelijc is ende is in germanien  
 44490 dese is besmet mit eenre verwen diemen  
 44491 ceruleus hyet Ende daer is een ander in  
 44492 spaengen die blinct als een vlamme dese  
 44493 vallen vanden steden des donres ende si  
 44494 sijn goet teghen die blixemen als ysidor-  
 44495 us seit Item men seit inden lapidarius  
 44496 wanneer dattet zeer donret ende weder  
 44497 lichtet so vallen dese stenen Ende so wie dat  
 44498 dese cuysscheliken draecht die en sal van-  
 44499 den blixemen niet gheslagghen werden  
 44500 noch die stede noch thuys daer hi in is  
 44501 of hi en sal niet ghequetst werden Item  
 44502 haerre beider virtuyt is stride ende ander  
 44503 saken te winnen ende si sijn goet tot zueten  
 44504 slapen als daer gheseit wordt  
 44505 Dat xxxij. capitel van corael  
 44506 **67**COraillus dat is een corael steen ende  
 44507 wasset in die rode zee ende also lan-  
 44508 ge als hi bedect wordt mit water so bli-

44509 uet hout mer wanneer dat hy wt ghetoghen  
 44510 ghen wordt ende vander lucht geraect  
 44511 wordt so wordt hi in enen steen verhart  
 44512 sijn telgheren sijn onder den water wit en-  
 44513 de morwe ende als si mitten netten wt ghetoghen  
 44514 werden so bestaen si te roden ende  
 44515 steen te werden als ysidorus seit int capittel  
 44516 vanden roden gemmen Ende hoe dat die  
 44517 peerlen van yndien precioser ende lieuer  
 44518 sijn by ons alsoe veel is coral lieuer by  
 44519 dien van indien die wighelaers seggen dat  
 44520 corael den blixem wederstaet Ende hi is twi-  
 44521 erhande als wit ende roet ende men vijndes  
 44522 nemmermeer langher dan enen haluen voete  
 44523 Ende die roede is goet teghen alle lopinge  
 44524 van bloede ende teghen dat grote euel ende te-  
 44525 ghen becoringe vanden quaden iaer ende hy  
 44526 menichfoudicht die vrucht ende bescer-  
 44527 met coern opten velde ist dattet daer ge-  
 44528 grauen wort totten vier hoeken vanden acker  
 44529 Dat xxxiiij. capitel vanden steen corneolus  
 44530 <sup>68</sup>COrneolus is een doncker roet steen  
 44531 nochtans is hi nvt ende precioes Ende de-  
 44532 se steen aen den hals ghedraghen of inden  
 44533 vingher zachticht die gramscappen waert  
 44534 dat yemant tegen v quaet wesen woude  
 44535 Ende een vrouwe die de lopinge te zeer  
 44536 hadde die souden draghen want hy doet  
 44537 den vloet sitten gaen  
 44538 Dat xxxiiij. capitel vanden steen dyonisius  
 44539 <sup>69</sup>DYonisius is een swart doncker steen  
 44540 ouersprenkelt mit roden aderen Ende heit  
 44541 daer om also want waer hi ghewreuen  
 44542 ende mit water ghemenghet so doet hi den  
 44543 wijn wel ruken ende dat nochtans wonder  
 44544 in dien is hy wederstaet dronckenscap  
 44545 als ysidorus seyt libro xvij.  
 44546 Dat xxxv. capitel vanden steen diacores  
 44547 <sup>70</sup>DYacores is een luchtende steen als  
 44548 berillus ende is bequaem om antwoerde te

44549 crighen vanden duuelen want hy ver-  
 44550 wect die duuels ende quade ghedachten  
 44551 Ende waert zake dat hi by enen doden  
 44552 gheleyt worde inden graue hy soude ter  
 44553 stont sijn craft verliesen want die steen is  
 44554 heylich  
 44555 Dat xxxvi. capitel van eenrehande metale ge-  
 44556 noemt inden tijden voerleden es  
 44557 <sup>71</sup>ES is vander blinckinge der luchten ghe-  
 44558 noemt als ysidorus seit want in voertij-  
 44559 den eer datmen vanden yser te seggen wist so  
 44560 plachmen mit coper te ploegen ende flant te  
 44561 breken ende si plagen daer mede te vechten  
 44562 ende doe worpen si gout ende suluer en wech  
 44563 mer nv is gout in die hoechste eer Item  
 44564 iob xxviiij. Coper wordt ghemaet <sup>72</sup> als  
 44565 ander metallan van zuluer ende van quiczuluer  
 44566 mer dat geualt als daer meer vanden zul-  
 44567 uer is dan vanden quiczuluer ende dat zuluer  
 44568 is eerdich ende niet puer hebbende een ro-  
 44569 de verwe die verbarnende is mer dat quic-  
 44570 ziluer dat middelbaer is noch niet alte  
 44571 subtijl daer wort coper af gemaect als  
 44572 die twe vergadert werden als aristotiles seit en-  
 44573 de als ysidorus seit int capittel vanden coper  
 44574 Ist zake dat coper gemenghet is mit ande-  
 44575 ren metallan so verwandeleit sijn verwe en-  
 44576 de sijn virtuyt alst openbaert in latoen  
 44577 daer is een ghslacht <sup>73</sup> van coper dat co-  
 44578 ronarium heit dat van tayen coper dunne ge-  
 44579 slaghen is ende is gheverwet mitter gal-  
 44580 len van enen stier ende heeft die ghedaente  
 44581 van goude ende die sangers plagen daer  
 44582 cronen af te hebben ende daer om heitet co-  
 44583 ronarium Item alle coper loept haesteliken  
 44584 in groter couden dan in anderen tiden ende wort  
 44585 haesteliker lelic ten si datment mit olien  
 44586 bestrijke Item ysidorus seyt men mach van  
 44587 coper alte veel dings maken als trompetten  
 44588 potten. ketelen. lepelen ende deser ghelijc

44589 Item die steen daert coper of ghecoect  
 44590 wordt is van groter hardichet<sup>74</sup> ende dich-  
 44591 ticheit waer bi dat hi niet haestelic ghe-  
 44592 broken en wordt ten si dat hy eerst in een  
 44593 rotse mit alte starken viere verbrant werdt  
 44594 want men moeten achtweruen of neghenwer-  
 44595 uen verbarnen eer datment coper volcomelic  
 44596 wt getreken can ende gezuueren als die lu-  
 44597 de segghen diet te barnen pleghen Item co-  
 44598 per gebrant datmen es vstum hiet in die  
 44599 apoteke heeft virtute te ontbinden te ver-  
 44600 teren ende te dunnen ende die quade humoren  
 44601 te verdruien ende het geneest wonden ende zuuert  
 44602 die donckerheit der oghen ende eet ouertallic  
 44603 vleysch ende en laets niet weder wassen  
 44604 als platearius ende dyascorides segghen  
 44605 Dat xxxvij. capitel van electrum  
 44606 <sup>75</sup>Electrum is daer om also gehieten om  
 44607 dattet totter radien der sonnen clerre lucht  
 44608 dan gout of siluer want men seit dat electrum  
 44609 machtiger ende craftiger is ende dat metal-  
 44610 le is edelre dan alle ander metallē Ende van  
 44611 desen sijn drie gheslachten daer is een dat  
 44612 eerst vloyet vten boem datmen sap hiet want  
 44613 wanneert eerst vten boem loept so ist een we-  
 44614 ke gumme mar na wordet hart van hetten  
 44615 of van couden ende also hart als een doerschi-  
 44616 nich steen inder manieren van cristal dat ander  
 44617 geslacht des metals hietmen dat geuon-  
 44618 den wordt ende wordt gehadt in precio dat  
 44619 dorde wordt van drien pecien gouds ende van  
 44620 eenre pecien ziluers Ende dat natuerlic elec-  
 44621 trum dat is van dier natueren dat wanneer dit  
 44622 natuerlic electrum is in eenre waerscap-  
 44623 pingē ende datter lichten bi staen of comen so  
 44624 blincket clerre dan alle die metallē Ende  
 44625 isser venijn inder tafelen of omtrent dat selt  
 44626 melden want ist datmen daer in schenct so ma-  
 44627 ket een barstingē ende verwandelt hem snelli-  
 44628 ken in menigerhande verwen ter manieren

44629 van enen hemelschen boge hier toe heuet  
 44630 ysidorus gheseit libro xv. int leste vanden me-  
 44631 tallen Item vanden consteliken electrum datmen  
 44632 maect ouer ezechiel seit gregorius wan-  
 44633 neer dat gout mit ziluer gemengt wort  
 44634 Tsiluer wasset totter clærheit Ende tgout  
 44635 mitter clærheit dat getemperde siluer ver-  
 44636 liest sijn virtuyt mar alleen totter sierheit  
 44637 des toe gemengden ziluers so begint dat  
 44638 ziluer een luttelken te bleyken Ende dat ghe-  
 44639 waer electrum wordt van sommigen arpagō  
 44640 gehieten daer om dattet alle bladeren ende  
 44641 stroe ende vezen van clederen na hem trect ge-  
 44642 likerwijs dat magnes yser na hem trect  
 44643 als ysidorus seit libro xvi. capitulo vanden roden  
 44644 gemmen Item  
 44645 die mensch neemt licgtelijc in alre manie-  
 44646 ren wat verwen dat hy hebben wil Ende het  
 44647 wordt haest besmet vander wortelen auense  
 44648 ende vander mosselen als die zelue seyt  
 44649 Dat xxxvij. capitel vanden steen echites  
 44650 <sup>76</sup>Echites is een steen van yndien ende van  
 44651 persien die geuonden wordt inden ouer vander  
 44652 laechster zee van indien ende oec van persien ende  
 44653 is tweerhande als ysidorus seit als manne-  
 44654 ken ende wijfken Ende si werden altoes bey-  
 44655 de geuonden inden nesten der aernen Ende sonder  
 44656 dese en can die aern gheen ionghen crigen  
 44657 Ende daer om houdtse die aern altoes in  
 44658 sinen nest Tmanneken van desen is hardt  
 44659 ghelijc eenre gallen ende een luttel scinren-  
 44660 de Twijfken is weke ende morwe Ende die  
 44661 steenkens gebonden aen eenre vrouwen die  
 44662 in arbeide gaet doen haest die kijnder te  
 44663 voerschijn comen Ende si doen onderwilen der  
 44664 vrouwen misdracht hebben ist sake datmen-  
 44665 se by haer alte langhe laet legghen want  
 44666 daer soude wat na vter wijflicheit comen  
 44667 waert datmense niet haestelic en wech en  
 44668 naem als ysidorus seit libro xvi. capitulo iij. dese  
 steen  
 44668 heeft oec enen anderen steen in hem ghe-

44669 lijc dat die vrouwe doet die kijnt draecht  
 44670 als dyascorides seit ende oec wordet in la-  
 44671 pidario geseit wes virtuyt is soberheit  
 44672 te gheuen ende rijcheit te merren ende min ende  
 44673 maken enen man verwinre ende gunstich Ende ver-  
 44674 biedt dat vallen vanden groten ongemake  
 44675 Ende waert datmen op yemant vermoede dat  
 44676 hy verghifnis gedaen had ende hy sculdich  
 44677 waer ende men desen steen onder sijn spise ley-  
 44678 de so en soude die mensch die spise niet  
 44679 swelghen moghen Ende trectmen den steen we-  
 44680 der wech so sal hi wel eten  
 44681 Dat xxxix. capitel vanden steen emachites  
 44682 **77**EMachites is een yserich steen ende  
 44683 wast in affrica in yndien ende in arabi-  
 44684 en ende hi wort haest verkeert in eenre bloe-  
 44685 diger verwen als ysidorus seyt Het stempt dat  
 44686 bloet ende lopinge der blasen ende dat menstruum  
 44687 ende tantvleysch als dyascorides seit In platea-  
 44688 rio wordt geseit dat hi is cout ende droghe  
 44689 van natueren ende heeft macht bloet te strem-  
 44690 men Ende wordt geseit van emach dat is  
 44691 bloet ende chitis dat is wederstaen waer bi  
 44692 dat hi goet is den ghenen die bloet spuwen  
 44693 ende is goet tegen dat buyceuel dissintiram  
 44694 Dat xl. capitel vanden steen elytropia  
 44695 **78**ELytropia is een gruen gemme mit  
 44696 bloedigen aderen ende dropelen ouerstroit ende  
 44697 ist dat hi int water geleit wort tegen den  
 44698 radien der sonnen doet dat water wt sieden ende  
 44699 verkeert in enen neuele Ende na een luttelken  
 44700 wort die neuel verkeert in cleynen druepe-  
 44701 len van reghen Item dese selue gemme scijnt  
 44702 oec wonderlike dingen te doen want wordt  
 44703 si in een becken geleit in claren water so ver-  
 44704 wandelt si die radien der sonnen ende vanden we-  
 44705 derslach der sonnen scijnt si of si een doncker-  
 44706 heyt maecte ende beneemt der sonnen daer om-  
 44707 trent haer licht also dat die menschen die  
 44708 daer bi staen een donckerheit sien ende maect

44709 een bloedige verwe recht of die son eclip-  
 44710 seerde Ende daer om wanttet den menschen  
 44711 dunct die daer bi staen dat si der sonnen haer  
 44712 schijnen beneemt so wort dese gemme elitro-  
 44713 pia gehieten dat is verkeringe der sonnen Ende  
 44714 dat seyt ysidorus besceydelic ende dyascorides  
 mede  
 44715 Ende des gelijcs doen dese gokelaers mit  
 44716 enen crude dat elitropia hiet ende becokelen  
 44717 der lude oghen daer mede want dat cruyt  
 44718 maect enen mensch datmens niet sien en  
 44719 mach ende dese gemme is in veel dinghen  
 44720 te prisen want si stempt bloet ende verdrijft  
 44721 venijn ende die gene die desen steen draecht  
 44722 en mach niet bedroghen werden  
 44723 Dat xli. capitel vanden steen enydros  
 44724 **79**ENydros is een clein steen drupen-  
 44725 de mit ewighen drupelen nochtas<sup>80</sup> en  
 44726 smelt hi altemael niet noch hi en wort  
 44727 niet verminret Ende die reden waer om dat  
 44728 dit is die is quaet te bewysen  
 44729 Dat xlij. capitel vanden steen epistites  
 44730 **81**EPistites is een schinrende steen ende  
 44731 roet desen steen gedraghen omtrent dat her-  
 44732 te bescermt ende dwinct quade stricken ende  
 44733 oec dwingt hy dese sprengelkijns ende die  
 44734 onvruchtbaer vogelen ende die neuelen ende  
 44735 die hagelen dat si den vruchten niet misdoen  
 44736 en moghen ende set der sonnen viere teghen  
 44737 ende gheeft radien wt Ende ist dat ghy de-  
 44738 sen steen in heten water werpt so en salt  
 44739 niet meer sieden ende wordt na coudt als  
 44740 ysidorus ende diascorides segghen  
 44741 Dat xliij. capitel vanden steen excolitos  
 44742 **82**EXcolitos is een steen also ghenoeemt  
 44743 daer om dat hy mit veertich ver-  
 44744 wen ondetsceyden<sup>83</sup> is ende hy is zeer cleyn  
 44745 ende maect die oghen der menschen beuen-  
 44746 de die hem aensien Ende hi wordt ghe-  
 44747 vonden in lybien biden trogoditen.  
 44748 Dat xliiij. capittel vant yser

44749 **84**Ferrum dat is yser ende is gheseyt van  
 44750 feriendo dat is van slaen als ysidorus  
 44751 seyt want ouermits sijnre hardicheit |  
 44752 werden die ander metallē ghetemt ende  
 44753 ghesmeedt ende te samen ghebonden | ende al  
 44754 heuet sijn beghin vander eerden noch-  
 44755 tans ist sonderlinghe hardt ende dicht Item  
 44756 ysidorus seyt dat yser coemt van grouen  
 44757 quicsiluer dat niet reyn en is noch ga-  
 44758 tich ende van eerdighen grouen sweuel dat  
 44759 niet puer en is ende wanttet zeer cout ende  
 44760 droghe ende aerdich daer om ist yser cout  
 44761 ende droge ende is zeer hardt in sinen delen ende  
 44762 gedicht Ende wanttet min heeft in hem vander  
 44763 lucht ende vander vuchticheit watericheit  
 44764 dan die ander metallē daer om ist alte son-  
 44765 derlinghe quaet te smelten ende morwe te  
 44766 maken als ricardus seit Het is een manier  
 44767 dat yser werck mit olien te temperen op dat-  
 44768 tet niet te hardt en wordt vander coutheit  
 44769 des waters als ysidorus seit Een yser mit  
 44770 bloede geraect roest haestelijc ende alst in  
 44771 die substanci der yser coemt so en comet  
 44772 daer niet lichteliken wt Item dat yser heeft  
 44773 een enicheit mitten adamant want adamas  
 44774 trecket yser na hem Item een gloyende yser  
 44775 dicwijn ghesecht in wijn of in melc so is  
 44776 die wijn of melc goet den ghenen die een  
 44777 verharde milt heeft als constantinus seit  
 44778 Item ysidorus seit dat yser int vier ontsteken  
 44779 wordt hardt ende het wort gecorrumpeert  
 44780 vanden smeten of slaghen Ende alst roet is  
 44781 so salment weder wt trecken want het en is  
 44782 niet goet datment daer langher in houdet  
 44783 Ende dat yser is den menschen nutter dan  
 44784 tgout in veel dinghen al ist dattet gout  
 44785 meer gemint wordt vanden vrecken Men  
 44786 mach ghemein orbaer sonder yser niet doen  
 44787 want men mach sonder hulpe vanden yset **85** niet  
 44788 wel vri wesen vande vyanden Ende tghemeen

44789 recht wordt mitten yser gheregeert ende  
 44790 die onnoselheit wordt daer mede bescer-  
 44791 met Ende die coenicheit der quader wordt-  
 44792 ter mede bedwonghen | ende sonder yser mach-  
 44793 men seldom volbrenghen noch gheen wo-  
 44794 ninghe tymmeren noch gheen lant ackeren  
 44795 Item ysidorus seit dat een yser mitten anderen  
 44796 yser wordt scarp gemaect. Scoria ferri  
 44797 dat is die onreynicheit die inden vier ge-  
 44798 coect wordt Ende is also gheheten daer  
 44799 om dattet vanden yser mit ghewelt des  
 44800 viers wt gheclopt is ysidorus  
 44801 Dat xlv. capitel van vijlinghe  
 44802 **86**Ferrugo dat is vilinge van yser als  
 44803 die scueben ende het is dat datter of vliecht  
 44804 als men yser slaet alst vten vier coemt Ende  
 44805 heeft macht te droghen ende te dunnen ende  
 44806 daer om ist goet teghen die bestoptheit  
 44807 der mylten | ende maect sterkelijc coringhe  
 44808 ia also zeer dat si onderwilen den doot in bren-  
 44809 ghen ten si dat sijn quaetheit verdruct wordt  
 44810 datment enen nacht in puluer vanden ada-  
 44811 mant legghe of in water Item teghen die  
 44812 aenbeyen is fijn sijn puluer Ende stremt  
 44813 oec dissinturiam ende buyceuel ende het vreet  
 44814 ende smet eens menschen hant diet aen tast  
 44815 Ende hoe dat een yser meer puer is ende ge-  
 44816 polijst also wordet eer ende haesteliker van-  
 44817 den roest besmet ende gaet qualiker of dan  
 44818 in drie manieren als ouermits cokinghe  
 44819 des viers of ouermits vilinge eenre vi-  
 44820 len of ouermits wriuinghe eens hards  
 44821 steens of zands dit eyghen heeft die  
 44822 smettinghe des roests dattet mit lich-  
 44823 ten ongheual weder coemt totter stede  
 44824 inder welker het eens ghewortelt wordt  
 44825 Dat xlvi. capitel van een materie genoemt gleba  
 44826 **87**GLEba dat is een vergaderinghe die te  
 44827 samen ghelopen ende vergadert is van  
 44828 puluer Ende hiet int gemein cleye Ende een

44829 ghebonden eerde dat is cleye ende als sy  
 44830 gesceyden is so ist puluer ende als si in enen  
 44831 clote verhadrt<sup>88</sup> is so en ontfaet si gheen  
 44832 saet ende als si tsaet ontfanghen heeft so  
 44833 en laet sijt niet weder wtgaen Mer als si  
 44834 te broken is so dect si tsaet ende vuedet ende  
 44835 als si ghemorwet is ouermits reghen  
 44836 so vergadert si in haer eenrehande vettich-  
 44837 eit daer si die wortelen mede ouergiet op  
 44838 dattet zaet te voerschiyn comen mach ende  
 44839 vrucht brenghen als gregorius seit Item  
 44840 dat cleye houdt onderwilen in hem die na-  
 44841 tuer vanden minneren Ende daer om vten cleye  
 44842 menigerhande dinghen comen specien als  
 44843 gregorius seit op die stede iob xxviiij. Die  
 44844 stede sijns dat sijn saphieren steen ende  
 44845 cleye van dier stadt is goudt ysidorus.  
 44846 Dat xlvij. capitel van gemma  
 44847 <sup>89</sup>Gemma is daer om gemma ghe-  
 44848 noemt om des wil dattet lucht als een  
 44849 gumme als ysidorus seit die gemme gheuen den  
 44850 goude grote sierheit mit menigherhan-  
 44851 de verwen daer om seit ysidorus dat si preci-  
 44852 oes gehieten werden want daer en isser  
 44853 niet veel ende si sijn lief want alle dinc des  
 44854 luttel es dat is lief ende precioes als ge-  
 44855 screuen is | tsermoen goeds was precioes  
 44856 dat is selden of luttel Ende het en sal nie-  
 44857 mant twifelen ten is waer dat den gemmen  
 44858 die cracht ende die virtuit van gode in ge-  
 44859 sait is want als geseit wort inden lapidario  
 44860 den cruden ende den gemmen is grote craft ge-  
 44861 geuen vanden welken sommige geuonden  
 44862 worden inden buke der eerden ende werden wt  
 44863 gegrauen mitten morghen ende sommige  
 44864 werden vten diepen der zee geworpen Ende  
 44865 weet die stede van hem niet waer dat si ge-  
 44866 maect werden Ende dese gemmen werden  
 44867 altoes inden oueren vander zee bedect onder  
 44868 tsant Ende daer wasseter vele inden lichaem

44869 vanden voghelen ende vanden serpenten Ende  
 44870 wt wat dinghen dat die gemmen comen sy  
 44871 hebben grote craften ende si sijn van gode ge-  
 44872 edelt wanneer dat si edel sijn ende gerecht  
 44873 want als ysodorus seit int capittel vanden gul-  
 44874 den gemmen ende sijn quae te kennen die ge-  
 44875 rechte vanden valschen gemmen want het  
 44876 geualt dicwyl dat die valsche gemmen  
 44877 den goeden ghelijc sijn datmense nauwe  
 44878 onderkennen en mach want sommige  
 44879 maken een glas oft een maraude waer  
 44880 ende bedrieghen der luder oghen ende daer en is  
 44881 gheen dinc sonder bedroch Ende ysidorus seit  
 44882 dat alle dinc dat doerschinende is dat  
 44883 hieten wi gemmen mar die de dinghen also  
 44884 oerdelen die werden bedroghen want daer  
 44885 scuylt dicwyl meer virtuten in enen cleinen  
 44886 donckeren adamant dant doet in enen  
 44887 doerschinenden sardius of berillus  
 44888 <sup>90</sup>Dat xlvij. capitel vanden steen gagates  
 44889 <sup>91</sup>Gagates is een grof ruud steen ende  
 44890 nochtans is hi precioes die welc eerst  
 44891 in cycilien in enen riuer die men gagates  
 44892 hiet gheuonden wordt al ist dat hi in bri-  
 44893 tanien groet ende veel gheuonden wort als  
 44894 ysidorus seit Ende hi is tweerhande als geel  
 44895 ende swart Ende die swart is effen slecht ende  
 44896 licht ende haestelic verbarnclic ende als men de-  
 44897 sen aent vier houdt so ruyct hi bina als  
 44898 wieroec ende als hi ontsteken is so veriaecht  
 44899 sijn roke die serpenten ende melt die ghe-  
 44900 ne die beseten sijn ende hi is den vianden con-  
 44901 trari ende hy melt den maechdom want ist  
 44902 datmen eenre maecht die scauelinghe  
 44903 daer of drinken gheeft so en sal si haer  
 44904 niet bepissen Mar gheeftment eenre deer-  
 44905 nen die gheen maecht en is si sal vluchts  
 44906 haer water moeten maken ia teghen horen  
 44907 wil als dyascorides seit Ende also wordt die  
 44908 maechdom bekent als die auctoers seggen



44909 Item die geel steen warm gewreuen trec-  
 44910 ket stroe nae hem die licht sijn Item hi is  
 44911 goet gedroncken den geenen die twater la-  
 44912 den want hi verteert die humoren die daer  
 44913 deerlic sijn ende men seit dat hi die leuer  
 44914 starct ouermits sijnre droecheit Sijn pul-  
 44915 uer starct die tanden die wekelike staen  
 44916 Item men seit dat hi seer goet is den ge-  
 44917 nen die des nachts leliken droemen hebben  
 44918 ende moyselen vanden viant sijn suffumiga-  
 44919 ci doen die menstrua comen den vrouwen  
 44920 als si haer stonde verloren hebben die noch  
 44921 ionc ghenoech sijn Ende hi beneemt weuten  
 44922 des buucs ende hi helpt den vrouwen zeer  
 44923 die in arbeide gaen ende al ist dat dese steen  
 44924 rude is nochtans doet hy veel wonders ysi-  
 44925 dorus seit dat dese steen inden water ontsteken  
 44926 wert ende inden olie geleest twelc wonder is  
 44927 Dat xlix. capitel vanden steen galactides  
 44928 <sup>92</sup>Galactides is een steen van asschiger  
 44929 verwen ende zuet inden smake Ende als  
 44930 hy ghewreuen wordt so geeft hi wt oft  
 44931 melc waer als ysidorus seit dese steen inden  
 44932 mont ghesloten bedrouet hart ende om den  
 44933 hals ghehangen so geeft hy den vrouwen  
 44934 soeke in hoeren borsten Ende aen der die  
 44935 der vrouwen ghebonden doetse lichteli-  
 44936 ken baren Ende wordt hi gepulueert ende ge-  
 44937 menget mit water ende mit soute ende alsoe  
 44938 dat gesprenkelt ouer die scaeps coye ende  
 44939 al om so crigen die scapen veel melcs ende sijn  
 44940 si rudich si werden daer af genesen dyascorides  
 44941 Dat l. capitel vanden steen gelaria  
 44942 <sup>93</sup>Gelaria is een witte gemme hebben-  
 44943 de een ghedaente des hagels inder fi-  
 44944 guren ende is van also groter coutheit  
 44945 dat hy nemmermeer vanden vier warm  
 44946 en wordt als diascorides seit  
 44947 <sup>94</sup>Dat li. capitel vanden steen geraticen  
 44948 <sup>95</sup>Geraticen is een zwart steen mer hi

44949 verwint die verwe mitter virtuten den  
 44950 welken waert datten yemant droeghe  
 44951 als | sijn mont voer ghewasschen waer  
 44952 die soude vlusch wel segghen ende we-  
 44953 ten wat een ander van hem gedacht had  
 44954 als gheseit wordt inden lapidario Ende  
 44955 die ghene die den steen ouer hem dra-  
 44956 ghet die wordt ghemint ende lief ghe-  
 44957 hadt van elker malc Ende sijn virtute  
 44958 wort aldus geproeft Men sal yemants  
 44959 lichaem mit honich besmeren ende ist dat  
 44960 si den mensch onbecropen laten ende si  
 44961 dien mensche scuwen soe ist die rechte  
 44962 steen ia ist datten die mensch ouer hem  
 44963 heeft ende trecmen den steen en wech  
 44964 dat si dan den lichaem becruen  
 44965 <sup>96</sup>Dat lij. capitel vanden steen iaspis  
 44966 <sup>97</sup>IAspis is een gruen gemme ghelijc  
 44967 den maraude mer si is grouer van ver-  
 44968 wen wes specien sijn xvij. als ysidorus  
 44969 seit Ende al ist dat hi principaliken gruen  
 44970 is nochtans heeft hi veel verwen daer  
 44971 onder gemengt wes duecht is die cort-  
 44972 sen te verdrucken ende watersucht in-  
 44973 den ghenen die den steen kuyscheliken  
 44974 draghen ende helpt den vrouwen die in ar-  
 44975 beyde gaen ende hi veriaecht quade dromen  
 44976 ende houdt sinen dragher vry van vrezen  
 44977 ende van anxten ende vercoelt die hetten van bin-  
 44978 nen ende dwingt dat bloet ende dat zweet ende  
 44979 hi verbiet oncuyseheit ende belet ontfangnis  
 44980 ende stopt menstrua ende aenbeyen ist dat hy  
 44981 gepulueert wert Ende gegeuen mit melc  
 44982 geneest hi veroude vlceren Ende zuuert  
 44983 die vulnisse vanden oghen ende scerpet ghe-  
 44984 sicht Ende hi wederstaet touernye ende alsul-  
 44985 ke queteringe ende hi is beter in ziluer ge-  
 44986 set dan in goude Item men vint int hoeft  
 44987 van aspis enen steen die gelijc is den ias-  
 44988 pis mer het is seer cleyen die welke won-

44989 derlike grote virtuten in heeft ende daer  
 44990 om wanen sommige luden als men iaspis seit  
 44991 dattet aspis is Ende men seit dat hi alsoe  
 44992 veel duechden ende virtuten ouer hem heeft  
 44993 als hi aderkens heeft ende verwen als dy-  
 44994 ascorides seit Item die best wordt gevonden inden  
 44995 geberchten van sicia ende hi wort gewacht  
 44996 vanden grifoens als die smaragdus doet  
 44997 Dat liij. capitel vanden steen iacinctus  
 44998 <sup>98</sup>Iacinctus is by na een steen van ver-  
 44999 wen als die saphier ende heeft sinen naem  
 45000 nader verwen als ysidorus seit Ende die steen  
 45001 iacinctus die in ethiopien gevonden wort  
 45002 is die best die niet alte claer en is noch  
 45003 niet te doncker mer tusschen beyden blinc-  
 45004 kende dese en blinct niet effen ghelijck  
 45005 hi is bequaem inder claerheit ende hi is oec  
 45006 doerschinich inden neuele ende by den ogen  
 45007 schynt hi plomp ende dorre ende wort hi inden  
 45008 mont gehouden so wordt hi cout geuoelt  
 45009 ende is alte sonderlinghe hardt te grauen  
 45010 Item ysidorus seit iacinctus is een steen nv  
 45011 inder verwen blauachtich nv rodelach-  
 45012 tich of vander veneetscher veewen <sup>99</sup> Ende  
 45013 daer sijn drie species want si sijn grana-  
 45014 ti dat is blauwe of carmi dats geluwe  
 45015 ende veneti dats die van venegien comen  
 45016 mer onder desen drien so sijn die grana-  
 45017 ti dats die blauwe die best dese steen is  
 45018 wonderlic die hem zeer starct mitter luch-  
 45019 ten want mitter claerre luchten is hi claer  
 45020 ende mitter donckerre luchten is hy doncker  
 45021 Item die virtuyt van desen steen is dit dat  
 45022 hi blijtschap gheeft na den auctoren ende  
 45023 hi is der melancolien contrarie ende is oec  
 45024 contrari menigerhande pestelencie die in-  
 45025 der luchten is ende starct die lede ende die ze-  
 45026 nen ende hi gheeft enen zueten ende enen geson-  
 45027 den smake als dyascorides seit ende sonderlinge  
 45028 ist dat hi den saphier ghelijck is ende hoe

45029 dat hi dien uaerre <sup>100</sup> ghelijc is inder ver-  
 45030 wen hoe dat hy meer virtuten heeft En-  
 45031 de alsulken iacinct is den venijn conttarie <sup>101</sup>  
 45032 ende den vergiffenis Ende dyascorides seit oec  
 45033 dat hem een cruyt dat iacinctus heit ghe-  
 45034 lijck is inder verven Ende is hem in veel vir-  
 45035 tuten gelijc mer niet in allen als ysidorus seyt  
 45036 Dat liiij. capitel vanden steen yris  
 45037 <sup>102</sup>YRis is een seshoect steen als ysidoro-  
 45038 rus seit die welke eerst ghevonden wer-  
 45039 det in arabien bider roeder zee mer nv  
 45040 wordt hi tot veel steden ghevonden als in  
 45041 germanien ende in ybernyen ende in veel steden  
 45042 noerdwaert Ende is doerschinich inder  
 45043 verwen ghelijc den cristal als ysidorus seyt  
 45044 Ende heyt daer om yris want hy den re-  
 45045 ghenboghe ghelijc is yris dat is een he-  
 45046 mels boghe of een regenboge die wel-  
 45047 ke als hy wederslaghen wordt in een huys  
 45048 ende die son onder dat dack is vanden huze  
 45049 so maect dese steen enen hemelschen boge  
 45050 inden naesten wanden die daer tegen staen  
 45051 Item ysidorus seit dat hy die selue virtu-  
 45052 ten heeft die de beril heeft Item dyas-  
 45053 corides seyt dat hy oec den vrouwen hel-  
 45054 pet als si eens kijnds ghenesen zullen  
 45055 Dat lv. capitel vanden steen hyena  
 45056 <sup>103</sup>HYena is een gemme die inden oghen  
 45057 eenre beesten die men hyena heit ghevon-  
 45058 den wordt Ende waert dat yemant desen  
 45059 steen onder sijn tonghe hielde hi soude  
 45060 veel toe comende dinghen te segghen  
 45061 weten Dit seyt ysidorus ende oec staet  
 45062 inden lapidario  
 45063 Dat lvi. capitel vanden steen kamen  
 45064 <sup>104</sup>KAMen is een steen inder verwen  
 45065 nv wit nv swartachtich nv roedelach-  
 45066 tich nv mit menigerhande verwen on-  
 45067 dersteken ende is also gheheiten van  
 45068 cauma caumatis dat is ontfenghinghe

45069 want hi werdet in sweuelinghe ende in heten  
45070 steden gheuonden. wes virtuu't is die wa-  
45071 tersucht te ghenesen. ende hi wordt mit  
45072 menigherhande beelden ghegrauen ende  
45073 polijst:

45074 Dat lvij. capitel vanden steen kabiates:

45075 **105**KAbiates is een doerscinich steen

45076 **106**gelijc den cristal. die welke maect

45077 sinen drager wel sprekende ende gheeft eer  
45078 ende gracie ende bescermtse van deerlijcken

45079 **107**dinghen ende van venijnde ende ghe-  
45080 neest die heffinghe vander leuer:

45081 Dat lviiij. capitel vanden steen kalcophanus:

45082 **108**KAlcophanus is een zwart steen-

45083 ken inder verwen gemaelt. die welc

45084 ghedragen inden mont maect die stemme

45085 claer ende bescermt die kinnebacken van

45086 heesheyden als geseyt wort inden lapidario

45087 Dat lix. capitel vanden steen ligurius:

45088 **109**Ligurius is een steen ghelijck den

45089 electro inder verwen. ende is geseyt

45090 van linx dat is den liynwurm **110** als ysidorus

45091 seyt. van wes orijn dese steen wast ende

45092 wordt onder tsant Sijn virtuu't is stroe

45093 **111**op te nemen ende is ghoet tegen die zerich-

45094 heyt der maghen. ende stopt die lopinghe

45095 des buucs ende hi is ghoet den ghenen die

45096 de gheelsucht hebben ende die qualijcken

45097 gheuorwet zijn. want hi gheeft die ver-

45098 loren verwe weder:

45099 Dat lx. capitel vanden steen lipparea:

45100 **112**Lipparea is een gemme vanden lande

45101 van sirtes wes proprieteyt is dat

45102 alle wilde beesten haesten hem om desen

45103 steen te scouwen. want die iaghers die de

45104 beesten mit ghenen honden ghecrighen en

45105 moghen bie hebben desen steen ende doen

45106 daer mede die wilde beesten tot hem

45107 comen:

45108 Dat lx. **113** capitel vanden steen margarita:

45109 **114**MArgarita dats een paerle ende is

45110 vanden witten gemmen die voerbaer-

45111 ste als ysidorus seit. dit gheslacht vint-

45112 men inden mosschelen vander zee ende si was-

45113 sen inden vleysch der mosschelen als die

45114 steenkens int breyn vanden visschen hoef-

45115 de Ende die peerle wordt vanden hemelscen

45116 douwe welcken dou die mosscelen ontfangen

45117 in sekeren tiden vanden iare van welcken pa-

45118 erlen sommighe iuriones hieten ende heb-

45119 ben enen bequamen naem daer om datmen

45120 **115**een alleen ende niet meer te samen gheun-

45121 den en werden. Item die witte paer-

45122 len dat zijn die beste Item men vintse

45123 die natuerlic doergheghaet zijn ende dit

45124 zijn die beste. ende sommighe werden doer-

45125 ghegaet mit consten als platearius seyt.

45126 Men salse kyesen die wit zijn ende claer

45127 blinckende ende ront Ende si hebben macht te

45128 conforteren ende si zijn ghoet teghens den

45129 **116**hartuanc ende bezwiminghe ende teghen cranc-

45130 kicheyt die coemt van vloynghe der me-

45131 dicinen. Ende si zijn ghoet teghen die lopin-

45132 ghe des bloedes ende teghen dat buuck-

45133 euel als platearius seyt. Ende hoe dat

45134 die dronc des douwes meerder is hoe

45135 die peerlen meerder zijn. ende si en wordt

45136 nymmermeer meerder dan een half no-

45137 te Men seyt daer oec dat in dyen tiden

45138 dat die paerle bestaet te wassen vanden

45139 dronc des donwes **117** ist dan datter een onwe-

45140 der coemt van donder ende van blixom **118** soe

45141 wort die mossel ghesloten ende dan verderft

45142 die paerle ende ghaet te niet Item van

45143 yndien ende vanden outsten britanien co-

45144 men die edelste paerlen:

45145 **119**Dat lxij. capitel vanden steen magnes:

45146 **120**MAgnes is een steen van yndien van

45147 ysiger verwen ende wert in yndien bi den

45148 trogaditen gheuonden ende treckt yser nae

45149 hem als ystdorus<sup>121</sup> seyt Hi trect yser om  
 45150 dat hi een te samen houdinge maken mach  
 45151 der ringen. ende daer van heyten die gemeijn-  
 45152 te leuende yser wes craft also groet is so  
 45153 augustinus vertelt dat so wye enen magneet  
 45154 hielde onder een gulden vat of onder een me-  
 45155 talen vat ende leyde daer een yser bouen op  
 45156 so soude dat yser bouen veruert werden vanden  
 45157 steen die daer onder leit want daer was een  
 45158 graft van yser ghemaect in enen tempel ende<sup>122</sup>  
 45159 bouen inden tempel was een groet magneet  
 45160 gemetselt daer stont dat yseren graft recht  
 45161 onder gheset ende<sup>123</sup> die steen haeldet op ende  
 45162 daer bleeft inder lucht hanghen. Item het is  
 45163 een ander specie vanden magneet die dat yser  
 45164 aensiet ende iaget van hem Ende die self mag-  
 45165 neet trect yser onderwilen in enen hoec ende in-  
 45166 den anderen iaget hijt van hem Ende hoe dat hi  
 45167<sup>124</sup> gheelre is hoe hi beter is Ende dyascorides ende  
 45168 lapidarius seggen dat hi man ende wijf wel te sa-  
 45169 men houdt ende meerdert die minne ende die  
 45170 cierheit ende hi gheneest die watersucht  
 45171 ende die mylt ende tvallen vanden haer ende de  
 45172 ver-  
 45172<sup>125</sup> brantheyt Item zijn puluer gestroyt in vier  
 45173 hoecken vanden huuse op colen die leuendich  
 45174 zijn sal den luden duncken die inden huuse zijn  
 45175 dattet huus valt sonder marren. ende dat coemt  
 45176 vanden berueringe der herssen der menschen  
 45177 die daer inden huuse zijn. Item een mag-  
 45178 neet heymelic ghesteken onder thoeft eens  
 45179 mans wijf doet al heymelic weten of si o-  
 45180 uerspul ghedaen heeft of en doet. want  
 45181 is sijs onsculdich so sal si haren man vlusch  
 45182 omhelsen ende is si sculdich so sal si vlusch  
 45183 vanden bedde scieten al naect ende die ghene  
 45184 die mit magica ars omgaen die oerbaren  
 45185 desen steen als platearius seyt: Item die steen  
 45186 magnes is heet ende droege inden dorden  
 45187 grade ende heeft macht yser nae hem te  
 45188 trecken. ende men vint grote gheberchten van

45189 desen steen want si trecken die scepen na hem  
 45190 die mit yser verghadert zijn ende verderuense  
 45191 Ende het is ghoet den ghewonden luden zijn  
 45192 puluer ghemengt mit apostolicon ende op  
 45193 die wonde gheleyt ende trect yser nae hem  
 45194 Item puluer vanden magneet inder  
 45195 groetheyt van tween dragmen mitten sape  
 45196 van vennecoel is ghoet teghen die wa-  
 45197 tersucht ende teghen die quade milt ende  
 45198 teghen tvallen vanden hare als auicenna  
 45199 segghet:  
 45200 Dat lxij. capitel vanden steen melantes  
 45201<sup>126</sup> MELantes is een steen also ghehie-  
 45202 ten daer om dat hi een suete ende<sup>127</sup>  
 45203 een honichachtich sap wt gheuet als  
 45204 ysidorus seyt ende is van tween verwen.  
 45205 als groen aen die een side ende ghelijc  
 45206 den honich aen die ander side:  
 45207 Dat lxiii. capitel vanden steen menophitis  
 45208<sup>128</sup> MENophitis is een steen alsoe ghe-  
 45209 hieten vander stede van egipten ende  
 45210 is vander naturen eenre gemmen als ysi-  
 45211 dorus seyt dese steen ghewreuen ende ghe-  
 45212 puluerizeert ende gheleit op een stede op  
 45213 een lit datmen bernen wil of af sniden  
 45214 of mit edic bestreken doet dat lit alsoe  
 45215 verscricken dattet zijn voelen verliest:  
 45216 Dat lxx. capitel vanden steen mentes  
 45217<sup>129</sup> MENTES is een gemme alsoe ghe-  
 45218 noemt want het is der myrren ge-  
 45219 lijck inder verwen. Ende als men desen  
 45220 duwet soe ruycet hi als nardus:  
 45221 Dat lxxvi. capitel vanden steen medus  
 45222<sup>130</sup> MEDus is een gemme of een preci-  
 45223 oes steen die men in flant van me-  
 45224 den vint. die welck onder wijlen gruen  
 45225 is ende onderwilen zwart van verwen  
 45226 als dyascorides segghet. die virtuu van  
 45227 desen steen is teghen die blytheyt der  
 45228 oghen ende si gheneest mede dat voet-

45229 euel ist dat zijn puluer ghemengt wert  
 45230 mit soch eens wijfs die een knechtken  
 45231 zoect Ende alsoe is hi oec ghuet teghen  
 45232 die zericheit der nyeren ende tegen tgebrec  
 45233 twater te maken Ende ist dat die zwart steen  
 45234 ghesceyden wert op enen wetsteen ende in  
 45235 warm water ghedaen ende dat yemande  
 45236 te drincken ghegeuen doot den mensch  
 45237 mit coringhe ende mit verkeringhe der ma-  
 45238 ghen Ende wert die coutheyt of ghewas-  
 45239 sen soe quetst hy wonderlike zeer ende  
 45240 halet ghesicht af altemael als gheseyt  
 45241 wordt in lapidario:  
 45242 Dat lxxvij. capitel vanden steen melotes:  
 45243 **131**MElotes is een gruen gemme ge-  
 45244 lijc den maraude nochtan is si van  
 45245 grouere ende dickerre gruenicheyt dan  
 45246 die maraude. ende si wast in arabien ende  
 45247 is zeer morwe inder substancien noch-  
 45248 tans is si zeer nut want als dyascorides seyt  
 45249 soe behuet si enen mensch ouermits ha-  
 45250 re craft van allen deerliken dinghen:  
 45251 Dat lxxviii. capitel vanden marmorsteen:  
 45252 **132**MArmor dat is een marmorsteen  
 45253 ende daer isser menigerhande die  
 45254 mit verwen ende mit smetten ghepriest  
 45255 werden als ysidorus seyt want daer zijn veel  
 45256 gheslachten van marmors ende si en wer-  
 45257 den niet al van steenroetsen ghesneden.  
 45258 mer daer isser veel onder die aerde ghe-  
 45259 sprait als marmor ende dat precioes. ende  
 45260 alsoe is die marmor ophites want hi is  
 45261 ghelijc den mannekens vanden serpen-  
 45262 ten daert den naem na heeft | vanden wel-  
 45263 ken twee gheslachten zijn als een dat  
 45264 morwe ende wit is ende dat ander zwart ende  
 45265 hardt. Item die marmor purpuritos  
 45266 wt egipten is tusschen witten ende roeden  
 45267 mit veel puntkens daer onder lopende.  
 45268 ende hiet purpurites daer om dat hi roet

45269 als purpur is. Item het zijn veel ander  
 45270 marmors als alabastren ende parius da-  
 45271 er men nederwaert of segghen sal Item  
 45272 daer is een ander gheslachte datmen  
 45273 coralicum hiet ende wordt gheuonden in  
 45274 asya ende en is niet bouen twee cubitus  
 45275 lanck. ende is alsoe wit als een ebur dats  
 45276 yuorien been. mer hebbende sommi-  
 45277 ghe smetten die zwart zijn. ende die ander  
 45278 diemen thebaycum hiet is mit ghulden  
 45279 plecken wech ende weder nv hier nv  
 45280 daer. ende dese wort in egipten gheuonden  
 45281 natuerlick open. ende men vindt ander  
 45282 marmors inden oueren daermen lan-  
 45283 ghe columpnen af maket Ende daer is een  
 45284 ander gheslacht van marmors datmen  
 45285 **133**cacisteum hiet ende zijn zeer fijn ende luch-  
 45286 tende ende ghoet totten oghen want dese is  
 45287 goet den ghenen die de gemme grauen in  
 45288 te spiegelen Ende daer is een marmor die-  
 45289 men viridicum hiet dat numidea wt seyn-  
 45290 det. ende als men desen wrijft soe gheeft hi  
 45291 een sap wt als edick daer hi den naem van  
 45292 heeft Ende anders zijn daer menigerhande  
 45293 ondersceydinghe vanden marmors vanden  
 45294 welcken ysidorus exempel maect libro xvi. ende  
 45295 hier mede is te hants van desen genoegh  
 45296 Item een marmor is dichter ende vaster  
 45297 dan ander stenen ende starcker ende scoender  
 45298 ende nutter want men vint in horen aderen  
 45299 een materi van menigerhande gemmen  
 45300 ende om zijnder groter dichticheit willen  
 45301 is hi te swaer te grauen ende te polijsten. ende  
 45302 hi is zeer goet specien ende cruden in te hou-  
 45303 den ende sonderlinge die albasteren Ende wij mo-  
 45304 ghen ons bouen allen dinghen verwonderen  
 45305 dat die marmorsteen en mach niet ghe-  
 45306 temt werden ouermits crachten mitten  
 45307 stael ofte mit yser of mit saghen noch  
 45308 oeck mit hameren. mer mit effenen

45309 lemmelen van loede die in borderen ghe-  
 45310 vuecht sijn welc borderen sonderlinghe  
 45311 morwe wesen sullen ende daer mede wer-  
 45312 den si ghesceyden ende gecloeft ende gesacht  
 45313 ende die borderen moeten seer ghelijc wesen  
 45314 Dat lxx. capitel vanden steen nytrum  
 45315 <sup>134</sup>NYtrum is een wittachtighe steen  
 45316 mit droepelen wes virtuyt is sceydende  
 45317 aftreckende ende af wisschende ende die ouer-  
 45318 vloedighe humoren verterende Item ysi-  
 45319 dorus seit van nytro dattet sinen naem he-  
 45320 uet vanden landen nitrea in egipten van-  
 45321 den welken men medecijn maect Ende die  
 45322 onreynicheiden der clederen ende der licha-  
 45323 men ghewasschen werden die natuer van  
 45324 nitro en scheelt niet veel vanden soute  
 45325 Item ysidorus seit dat syn scuijm affronitrum he-  
 45326 it mer nitrum is een ader vander aer-  
 45327 den ende is heet ende droeghe ende licht roet  
 45328 of wit of gheel ende is bitter inden smake  
 45329 ende zuerachtich ende wat soutachtich en-<sup>135</sup>  
 45330 dunnet die vetticheit ist dattet inden mont  
 45331 ghenomen wordt ende verminret die taye  
 45332 humoren ende verteertse Ende sijn poluer  
 45333 mit honich gemengt claertet aensicht  
 45334 ende maket wit ende zuuert dat etter vander  
 45335 maghen ende vanden darmen die van een  
 45336 apostenie<sup>136</sup> ghebleuen is ende veriaecht die  
 45337 luze vanden hoofde ende doot die wormen  
 45338 vanden oeren ende maectse reyn van allen  
 45339 etter Item sijn scuym mit edick gemen-  
 45340 get is goet teghen vretinghe van zeren  
 45341 vleisch ende van op heffinge Ende mit ho-  
 45342 nich gemengt wisschet die donckerheit  
 45343 der oghen af ende doot dat venijn ende cru-  
 45344 det wt Ende verbiet machtelic die gicht  
 45345 der tonghen als dyascorides ende platearius  
 45346 segghen Ende nitrum is heet ende droeghe  
 45347 int eynde vanden derden grade ende is lax-  
 45348 atijf ende colatijf | als coastantinus<sup>137</sup> seyt

45349 <sup>138</sup>Dat lxx. capitel vanden steen nosee  
 45350 <sup>139</sup>NOsee poroponderen is een duer-  
 45351 baer steen wittachtich of menigherhan-  
 45352 de die ghetogen wort wter padden hoef-  
 45353 de ende hy sal in starcken wijn ende in water  
 45354 ghezuuert werden als dyascorides seyt ende in  
 45355 hem openbaert onderwilen een vorm van  
 45356 eenre padden mit scarpes voeten ende wt  
 45357 ghesprayt dese steen is goet teghen be-  
 45358 ten venijnder dieren ende teghen tfenijn  
 45359 want als daer tfenijn teghenwoirdich  
 45360 die steen die daer menigherhande is bar-  
 45361 net den vingher des rakkers ende men sal-  
 45362 se beide te samen in besluten als dyascorides seyt  
 45363 Dat lxxi. capitel vanden steen onithinus<sup>140</sup>  
 45364 ONithinus<sup>141</sup> is een steen van yndien  
 45365 ende van arabien ende heeft in hem een  
 45366 gemengde verwe ter ghelikenis eens  
 45367 menschen nagel als ysidorus seyt die  
 45368 grieken heiten den nagel onicum die onix  
 45369 van yndien heeft die verwe des viers  
 45370 mit witten verwenden aderen opten can-  
 45371 ten Ende onix van arabien heeft een zwar-  
 45372 te verwe mit witten stremen Ende sijn ge-  
 45373 slechten sijn viue als sardonix ende heeft  
 45374 den naem vander gheselschap twier ste-  
 45375 nen als vander witticheit van onix ende  
 45376 vander roetheit van sardius alst bene-  
 45377 den openbaert vau<sup>142</sup> sardonix Item dese  
 45378 gemme onix heeft veel deerlike werc-  
 45379 ken want als dyascorides seyt Aen den hals  
 45380 ghehanghen of aen den vingher gedra-  
 45381 ghen maect droefheit ende vrezende me-  
 45382 nichvoudighe kiuinghe ende beruert die  
 45383 sinnen tot vechtinghe ende scheldinge en-  
 45384 <sup>143</sup>de inden kinderen maect hy veel ouer-  
 45385 vloedieh spekel mer als daer sardius  
 45386 bi is so en mach hy des niet doen  
 45387 Dat lxxij. capitel vanden steen optallius  
 45388 <sup>144</sup>OPTallius als ysidorus seyt is een

45389 steen die onderscheiden is mie<sup>145</sup> verwen van  
 45390 menigerhande gemmen want in hem is  
 45391 een wreet viere der carbonckels Ende  
 45392 daer is een blinkende purpur vanden a-  
 45393 metist Ende daer is in die gruen gruenic-  
 45394 heit vanden maraude ende alle die verwen  
 45395 sijn in hem sculende onder eenrehande meni-  
 45396 gerhandicheit ende heeft den naem nae den  
 45397 lande Item desen steen wast alleen in  
 45398 yndien als ysidorus seit Ende men seit dat hy al-  
 45399 <sup>146</sup>so menighe virtuten heeft als hy meni-  
 45400 ghe verwe heeft Men seit inden lapida-  
 45401 rio dat die gene die desen steen draecht  
 45402 ouer hem behout die oghen claer ende scarp  
 45403 mer die ander ogen maect hi dat si doncker  
 45404 schinen die daer bi comen ende becokelse<sup>147</sup> dat  
 45405 si niet sien en mogen wat die gheen doet  
 45406 die den steen aen hem heeft ende daer om is  
 45407 hi den dieuen een zeker steen mede te stelen  
 45408 Dat lxxij. capitel vanden steen orites  
 45409 ORites is een gemme die zwart ende<sup>148</sup>  
 45410 ront is ende daer is een ander die gruen is  
 45411 hebbende een smette die dorde is wes  
 45412 deen zijde slecht is ende sijn substantie is  
 45413 als een lemmel van yser dese steen gedra-  
 45414 gen bescermt den mensch vanden beten der  
 45415 crupender dieren ende der wilder beesten ende der  
 45416 an-  
 45417 derre dieren ende gehangen an eenre vrouwen  
 45418 so en mach se gheen kinder dragen ende ist dat  
 45419 si kint draecht soe misschiet hoer rasch  
 45420 vanden kinde  
 45421 Dat lxxiiij. capitel vande leye  
 45422 <sup>149</sup>PEtra dat is in griex ende is een leye  
 45423 in duutsch of vast ende dicht als ysidorus seyt  
 45424 want die substanci der leyen wordt wt vasten  
 45425 ende dichten delen gemaect petra ende lapis  
 45426 die moghen een dinc beteikenen als een  
 45427 steen of een leye Item ysidorus seit dat een steen  
 45428 is slecht ende effen ende saeft mer saxa dat  
 45429 is oft een zarck waer die wten bergen ge-

45429 sneden werden silex dat is een keselinge ende  
 45430 is een zeer hardt steen daer viere wt sprin-  
 45431 get ende al ist dat een steeu<sup>150</sup> cout is noch-  
 45432 tans als men daer harde mit een yser op  
 45433 slaet so gaet daer viere wt vander eerden  
 45434 alleen en wort gheen steen want als die  
 45435 droecheit inder aerden verwinnde is en  
 45436 laetse niet bewrongelt werden Ende daer om  
 45437 salt een steen werden so moet totter aer-  
 45438 den eenrehande smericheit ende starcke het-  
 45439 ten der sonnen als ambrosius basilius ende  
 45440 ysidorus  
 45441 ende dyascorides seggen Item die bekende pro-  
 45442 prieteiten des steens of eenre leyen sijn  
 45443 dese want die steen is ghemeynlic coudt  
 45444 ende droege dicht hardt ende zwaer bege-  
 45445 rende tcentrum der aerden ouermits sijnre  
 45446 zwaricheit ende druckende die aerde dat hy  
 45447 valt of leit Ambrosius seyt dat die steen  
 45448 <sup>151</sup>sijn been der aerden want si houden in veel  
 45449 <sup>151</sup>landen die aerde te samen Item gregorius  
 45450 seit dat stenen ghegloeyet ende gheslecht  
 45451 in wijn verkeren den wijn in edic Item  
 45452 ysidorus seit dat inden stenen moet wesen ge-  
 45453 meynliken puuricheit der materien craft  
 45454 ende duerbaerheit der verwen ende onderschei-  
 45455 dinghe der figuren ende menichuoudighe  
 45456 nvtscap want si sijn nvt in huzen ende in cas-  
 45457 telen mede te tymmeren straten mede te  
 45458 maken honde ende wolue ende oec die viande  
 45459 mede te veriagen ende men trecter die me-  
 45460 tallen wt ende men gheneester menigher-  
 45461 hande siecheit mede Item die stenen wer-  
 45462 den eerst wtten berghen ghetoghen ende nae  
 45463 geviercant ende gepolijst ende als si ghepo-  
 45464 lijst sijn so werden si inden palaysen gheor-  
 45465 dineert die meeste ondder ende die minste bo-  
 45466 uen ouermits der mortar ende buten gheefft  
 45467 Dat lxxv. capitel vanden steen parius  
 45468 <sup>152</sup>PARius is een gheslecht van enen  
 45469 marmarsteen die dierbaer is als ysidorus

45469 seit dese steen wordt ghevonden by pari-  
 45470 us dat een eylant is waer af dat hy pari-  
 45471 us ghenoeemt is ende sijn groetheit en  
 45472 strect niet meere dan een scotel of een be-  
 45473 ker groet ende is bequaem specien in te hou-  
 45474 den ende saluen als ysidorus seit Item die gloze seit  
 45475 ouer hester dat parius is een geslacht van  
 45476 enen marmarsteen die sonderlinge wit is ende  
 45477 beteykent reynicheit

45478 Dat lxxvi. capitel vanden steen parassius  
 45479 **153**PArassius is een steen die gruen is  
 45480 als porreye ende hi starct die cranc gesicht  
 45481 onderwijlen wort hi gevonden mit bloedigen  
 45482 dropelen ende onderwijlen mit witten onderdeilt

45483 Dat lxxvij. capitel vanden steen pirrites  
 45484 **154**PYrrites als ysidorus seit is een steen  
 45485 die vanden blixemen coemt die veel viers  
 45486 in heeft ende hi geeft lichteliken voncken  
 45487 **155**wt Ende wort hi stijf in die gedruet so sal  
 45488 hi sijn hant barnen ende daer om heeft hy  
 45489 den naem nae den viere ende van hem wort  
 45490 inden lapidarius gheseit dat hy zaeftel-  
 45491 lic gheroert wil wesen ende zuetelic in die  
 45492 hant gehouden want druuctmen desen steen  
 45493 zoe barnt hy

45494 **156**Dat lxxviii. capitel vanden steen pyomtes  
 45495 **157**PYomtes is een steen die van wijf-  
 45496 liken gheslacht is want in zekeren tijden ont-  
 45497 faet hi ende wint enen steen die hem ghe-  
 45498 lijck is Ende hi is den vrouwen goet die  
 45499 in arbeyde gaen als dyascorides seit

45500 Dat lxxix. capitel vanden steen panthon  
 45501 **158**PAnthon is een steen van veel ver-  
 45502 wen ouersprenkelt ende te gader onderdeilt  
 45503 want hi is zwart ende roet gruen ende bleke  
 45504 ende purpur ende als een rode rose dese ste-  
 45505 ne maect enen man kuen ende onverwinlic  
 45506 in dien daghe als hi ghesien wort des  
 45507 morgens als die sonne op gaet als geseit  
 45508 wort inden lapidario **159**

45509 **160**Dat lxxx. capitel vant loet

45510 **161**PLumbum dat is loet van desen seyt  
 45511 ysidorus datter twee gheslachten  
 45512 sijn als twit ende tzwart Ende twitte is dat  
 45513 best Ende het wert eerst ghevonden inden  
 45514 eylanden der zee van athalamiten ende hu-  
 45515 den des daechs werdet in veel steden ghe-  
 45516 vonden Item ysidorus seit dattet swart  
 45517 loet twierhande is anter het coemt wt  
 45518 eenre aderen alleen anter het wasset mit  
 45519 siluer ende als die aderen vergadert sijn so  
 45520 **162**wordet te samen geblasen ende in dyer toe-  
 45521 blasiinge coemt dat tmeerst **163**voert daer  
 45522 na siluer ende dat daer af after blijft dat  
 45523 wordt swart loet Item in yndien en wort  
 45524 coper noch loet gevonden mer gemmen ende  
 45525 perlen heuet gadinge Item vanden zwarten  
 45526 lode maectmen platen ende pipen af in spaen-  
 45527 gen ende in englant Item aristotiles seit  
 45528 dat die substancie van lode wert gewon-  
 45529 nen van sweuel dat alte grof is ende niet  
 45530 ghepuert ende dat heffich is ende oec  
 45531 van quicziluer dat niet puyr en is in mi-  
 45532 nerighen steden Item is dat men loet  
 45533 **164**hanget ouer scarpes edic dat loet sal in  
 45534 puluer verkeert werden Item mitten lo-  
 45535 de maectmen ziluer puyr al driuende in-  
 45536 den vier Men maecter menie af die geel  
 45537 wordt of roet nae dien datment veel of  
 45538 luttel barnt ende oec ceruze die wit is  
 45539 Item ieronimus seit dat loet in sijre **165**op-  
 45540 sindinge die hardicheyt alre vaster lic-  
 45541 haemen doet sciden ia den adamant Item  
 45542 aristotiles seyt dat als loet ghesmouten  
 45543 is sonder twiuel quicziluer is mer het en  
 45544 wordt niet ghesmouten ten moet heet  
 45545 sijn Ende het is wonder vanden lode wanttet  
 45546 van donckerre ende van zwartiger verwen  
 45547 is ende datter nochtans also scoen verwe  
 45548 af coemt ouermits barninge als menye  
 45549 ende ander dingen Item loet is nvt nae der



45550 ghewoenten vander medicinen Ende het is  
 45551 cout ende vucht inden anderen grade als  
 45552 constantinus seit Het is wonderlike goet teghen  
 45553 verbartheit ende tegen hete apostemen ende  
 45554 het stempt bloedende wonden ende dwinget  
 45555 den reume vanden ogen ende safticht die slagen  
 45556 vanden scarpionen ende vanden draken ende  
 verbiet  
 45557 luxurie ist datmen dunne lemmelen van lode  
 45558 bijndt op die nyeren Ende heeft oec ander me-  
 45559 dicinael reden vanden welken soect neder-  
 45560 waert vanden verwen int capittel van stibio  
 45561 datmen ceruze heit of bloem van loede  
 45562 Dat lxxxi. capittel vanden stof  
 45563 **166**Pvluis dat is slof of puluer dat mit-  
 45564 ten wijnde en wech wayet als ysidorus seyt  
 45565 om sijnre lichticheit wil wanttet stof wort  
 45566 vanden wijnde gesceyfelt Ende als contrarij  
 45567 wijnden comen die doen dat puluer vliegen  
 45568 als beda seit als die puluer te samen ge-  
 45569 slagen wordt openbaert die natuer des din-  
 45570 ges van wat dingen die puluer gesceyden  
 45571 wordt nv bi den smake nv bi der verwen  
 45572 ende nv bi den roke Ende daer om werden die  
 45573 goede rukende specien gepuluerizeert op  
 45574 dat die butenste virtuyt haer openbaren  
 45575 mach ende op dat hi te bet ruken sal ende te  
 45576 verder reyken sal in spisen of in dranc Ende  
 45577 dat hi te bet smaken sal ende vervulde won-  
 45578 den te bet dragen sal ende dat hi doot vleisch  
 45579 verdriuen sal ende af halen ende en latens niet  
 45580 meer wassen als puluer van gebranden lo-  
 45581 de zuuert wonden ende droechtse ende wint le-  
 45582 uende vleisch ende bescermet als constantinus seyt  
 45583 Ende daer om werden vanden pulueren em-  
 45584 plaesteren gemaect ende gebacken cruden ende  
 45585 saluen ende goede werdender suffumigacien  
 45586 mede gedaen ende die dode lichamen wer-  
 45587 den daer mede gebalzemt dat si niet vervulen  
 45588 **167**en sullen ende van puluer ende van water maec-  
 45589 men cleye of slijc daer men huzen mede

45590 leemt ende potten ende kannen af maect Item  
 45591 ysidorus seit dattet oge gequest wordt van-  
 45592 den puluer ende van puluer coemt menich  
 45593 worme ende wordt vanden puluer mede ge-  
 45594 vuedt Het is den serpent broet Item alle  
 45595 dat ziel heeft coemt ende wordt vanden pul-  
 45596 uer ende sal weder te puluer werden ghelijc  
 45597 **168**als den mensche geseit is du bist puluer  
 45598 ende in puluer sultstu weder verkeert werden  
 45599 die lucht wordt vanden puluer besmet  
 45600 dattet oghe die clærheit der sonnen on-  
 45601 derwijlen niet sien en mach want dicwijl  
 45602 als die natte lucht gemengt wordt mit-  
 45603 ten puluer so wordter een neuelinge van-  
 45604 den welken die son sommels niet gesien en  
 45605 wordt Item vander resolucien des stoefs en  
 45606 wordt die radie vander sonnen niet ghesien  
 45607 dat si doer den glase scijnt of schinen mach  
 45608 Dat lxxxij. capitel vanden steen quirijn  
 45609 **169**QVirijn als dyascorides seit is een steen  
 45610 die inden nestkens der hoppen ghe-  
 45611 vonden wordt dit is een melder der hei-  
 45612 meliker dinghen inden slape Ist datmen  
 45613 desen steen leit op thoeft eens slapenden  
 45614 menschen die mensch sal lude ouerluyt seg-  
 45615 gen al dat hem droemt ende desen steen minnen  
 die  
 45616 wigelers want si doen daer touerie mede  
 45617 Dat lxxxiiij. capitel vanden steen quanidros  
 45618 **170**QVanidros is een steen vul van ver-  
 45619 wen mer hy is van hoger virtuten als  
 45620 diascorides seit ende hi wert gevonden inden  
 hoefde  
 45621 vanden gier ende hi is goet tegen alle deer-  
 45622 like dinghen ende vullet die borsten mit melke  
 45623 Dat lxxxiiij. **171**capitel van aerde genoemt bolus  
 45624 **172**RVbri ende heit int ghemeyne bolus  
 45625 armenicus dat een ader vander aer-  
 45626 den is of een steen ende is cout ende droeghe  
 45627 van naturen ende wort geuonden in armenien.  
 ende  
 45628 men sal hem aldus kennen. want hi is der roeder  
 45629 aerden gelijc ende ander aerden men salder een

45630 luttel of biten ende houdent inden mont ist dat-  
 45631 tet smelt onder die tanden ende blijft vaste  
 45632 an die tonge cleuen so ist goet. ende heft  
 45633 die natuer den buuck te dwinghen ende  
 45634 bluet te stempen etcetera van waer dattet coemt:  
 45635 Dat lxxxv. capitel vanden steen reyben  
 45636 <sup>173</sup>REyben als auicenna seyt is een steen-  
 45637 ken dat gheuonden wert int hoeft  
 45638 vanden creeft ende is ouderwilen <sup>174</sup>wit onderwilen  
 45639 neygende totter blonder verwen Ende nae der  
 45640 substancien is hi morwe mer een luttel har-  
 45641 der dan een appel van een visch oge. ende  
 45642 na der formen van buten is hi ront ende slecht.  
 45643 Ende binnen een luttel hol ende na der duechden  
 45644 is hi natuerlicke cout ende vucht ende goet  
 45645 tegen die beten van scorpionen ist dat hi daer  
 45646 op gheplaestert wordt. Men seyt dat hi  
 45647 oec ghoet is tegen beten der verwoeder honden  
 45648 ist datmen zijn puluer mit drancke neemt  
 45649 ende wort hi ghebrant soe wert zijn puluer  
 45650 die tanden suuerende ende droecht wonden ende  
 45651 is ghoet ten rude ende beneemt traninghe  
 45652 vanden oghen:  
 45653 Dat lxxxvi. capitel vanden saphire  
 45654 <sup>175</sup>Saphirus is een blaue gemme ende  
 45655 is den claren hemel ghelijc inder ver-  
 45656 wen Ende is fijn onder die luden ende zeer duer-  
 45657 baer ende bequaem inden vingeren der coningen.  
 45658 ende  
 45658 wert in veel steden gheuonden mer die oest-  
 45659 lic is ende die wt yndien coemt dien prijstmen  
 45660 voer den besten ende sonderlinge wanneer hi he-  
 45661 uet eenderhande gulden puluer onder een ge-  
 45662 menget Ende dese saphier is dick nyet  
 45663 doerschijnende als ysidorus seyt Item dese steen  
 45664 wordt zeer gheprijs in lapidario also dat  
 45665 hi die ouerste gemme der gemmen hiet Ende he-  
 45666 uet een verluchtende sterre daer men sijn  
 45667 virtuyt by oerdelt Ende daer is een ander  
 45668 specie van enen saphier die men syrtites  
 45669 hiet welc speci gevonden wodt <sup>176</sup>by sirtes

45670 tusschen die zanden van libien als dyascorides seyt  
 45671 Item die saphier wordt onderwijlen geuon-  
 45672 den inden aderen vanden mueren daer men la-  
 45673 zuer vijnt Ende inden seluen aderen is die sa-  
 45674 phier midzen als inden bucke ende daer  
 45675 wordt een speci vanden carbonckel gevon-  
 45676 den ende daer om meynen veel luden dat die  
 45677 saphier moeder is vanden carbonchel daer om  
 45678 dat hi wasset in sinen aderen Item dyascorides seyt  
 45679 dat die saphier vrede ende rust maect tus-  
 45680 schen luden dies niet eens en sijn Item die  
 45681 saphier verdrijft onnatuerlike hetten ende dan  
 45682 salmen den saphier hangen of leggen op den  
 45683 aderen die vander harten comen ende hi starct dat  
 45684 hart ende maket vrolic ende daer om is hy  
 45685 goet tegen den hertvanc ende tegen melancoli-  
 45686 en Item hi stempt bloet als men ter nasen  
 45687 bloodt ende hi inden slape geleit wordt ende  
 45688 doet zwellinge gaen sitten Ende hy is goet  
 45689 tegen enen fellen vierigen apostenie <sup>177</sup>die men  
 45690 atrax <sup>178</sup>hiet want hi verdrijft die wijndicheit  
 45691 ende sijn quaetheit ende en laet den venijnden  
 45692 roke ter herten niet comen als dyascorides seyt  
 45693 ende is den venijnde contrari ende lescht dat mit  
 45694 allen want ist dat ghi een spin set in een bus-  
 45695 se daer bouen een gaetken aen is ende ghy  
 45696 daer enen gerechten saphier hout voer dat  
 45697 gaetken die spin sal steruen Ende dat heb ic  
 45698 dicwijl sien proeuen Item die saphier be-  
 45699 houdt dat gesicht ende zuuert die vulnisse  
 45700 vanden ogen Ende hi geneest quade vlceren als  
 45701 hy gepuluert is ende mit melc gemengt  
 45702 Ende dat is oec in wonden geproeft Item dye  
 45703 oude meesters plagen te meynen dat dese  
 45704 steen oec weert was bi gode want die hey-  
 45705 den als si antwoert hebben souden van apollo  
 45706 so hadden si te bet geloue inder antwoerd  
 45707 als daer die saphier bi was Item die wy-  
 45708 gelers minnen desen steen sonderlinge want na  
 45709 hoere meninghen so werken si daer won-

45710 derlijcke dingen mede ende hi verlost die ge-  
 45711 uangen vten karcker want hi ontsluit sloten  
 45712 doeren ende poerten. Ende hi is een minre der rey-  
 45713 nicheit ende daer om sal hi zijn virtuten hou-  
 45714 den ende hebben so moet zijn drager cuuslijc  
 45715 leuen. ende hi verdriift nidicheit ende anxt ende  
 ma-  
 45716 ket sinen drager coen ende een verwinre ende ves-  
 45717 ticht die siel in duechden ende maectse oet-  
 45718 moedich ende ghoedertiren:  
 45719 Dat lxxxvij. capitel vanden smaragden:  
 45720 **179**SMaragdus is een maraude ende hout  
 45721 die principaetscap van allen groenen  
 45722 gemmen. ende in ghenen cruden noch gemmen  
 45723 en is also grote groenicheit als inden ma-  
 45724 raude. gheen dinc en is den ogen ghenuech-  
 45725 licher ende is hi ghebreydet ende gepolijst  
 45726 so machmen daer in spiegelen Item die key-  
 45727 ser nero plach inden maraude te sien als  
 45728 twee scermers mit zweerden scermden  
 45729 als ysidorus seit Ende van sinen geslacht zijn-  
 45730 der xij. mer die edelste zijn van sicia die in  
 45731 geretica sicica gheuonden werden. Ende als  
 45732 die noerden wint zeer wayet ende dat die of  
 45733 sant aerde bouen of gelicht wert soe siet  
 45734 mense daer liggen blincken Item die van e-  
 45735 gipten hebben oec marauden in haren landen.  
 45736 Item die marauden als si mit wyn of mit o-  
 45737 lie ghemengt zijn so vorderen si inder grue-  
 45738 nicheit Ende daer is eenderhande bastaert  
 45739 van maraude al ist dat hi groen is. want hi  
 45740 **180**is droeue ende doncker vander coper ende is cal-  
 45741 se smaragdus genoemt. hier toe herft **181**ysi-  
 45742 dorus gheseit libro xvi. int capitel vanden vuylen  
 gem-  
 45743 men: dese maraude wert vanden griffoens  
 45744 bewaert datter nyemant toecomen en can  
 45745 als ysidorus seyt libro xiiij. capitulo iij. die  
 gruenich-  
 45746 heit van desen steen maect die lucht groen  
 45747 ende is spiegelic ende doerschinende  
 45748 datmen daer beelden ende figuren in sien  
 45749 mach. ende hi heeft virtuu't menige siecten

45750 te ghenesen ende meerdert rijcdom ende hi is  
 45751 goet in rade ende anden hals gehangen ghe-  
 45752 neest hi dat vallende euel ende sterct dat cranc  
 45753 ghesichte ende behoudet ende dwinghet die  
 45754 wellighe berueringe ende hi gheeft ghoef-  
 45755 de memorie Ende hi is ghoet teghen be-  
 45756 driechnis der duuelen ende beneemt die becorin-  
 45757 gen ende stempt bloet ende hi is desen goet  
 45758 die te wigelen plegen van toecomenden dingen  
 45759 als gheseyt wort inden lapidario:  
 45760 Dat lxxxviij. capitel vanden steen sardius  
 45761 **182**Sardius is een gemme van roeder  
 45762 verwen of een roede aerde alsoe  
 45763 ghenoe't daer om dat si in sardis eerst ge-  
 45764 uonden is als ysidorus seyt ende die glose ouer  
 45765 apocalipsi dese gemme al ist dat si duer-  
 45766 baer ende scoen is nochtan wert si die laetste  
 45767 ghetelt van veel luden ende si segghen dat si  
 45768 gheen nutscap in en brengt dan een blinckinghe  
 45769 wtgenomen dat onix gheen hinder doen en  
 45770 mach als sardius daer bij is. want voer  
 45771 is gheseyt dat onix veel quader proprietey-  
 45772 ten ouer hem heeft die benomen werden o-  
 45773 uermits tegenwoerdicheit des steens sar-  
 45774 dius Mer dyascorides seyt dat sardius veel meer  
 45775 proprieteyten heeft Ende van hem zijn twee  
 45776 specien onder den welken dit die beste is die  
 45777 van sardis ouergesent wardt. hi brengt  
 45778 oec bliscap in ende hi verdriift anxt ende vrese  
 ende  
 45779 maect die luden koen ende scarpet dat ghe-  
 45780 dachte Item hi seyt dat sardius die alterma-  
 45781 el van bloediger verwen is bescermt den  
 45782 menschen van tovernien  
 45783 Dat lxxxix. capitel vanden steen sardonix.  
 45784 **183**Sardonix heeft den naem van sar-  
 45785 dius ende van onix als ysidorus seyt.  
 45786 Ende is van dryen verwen want hi is zwart  
 45787 int leechste wit int midden ende roet als me-  
 45788 ny int ouerste dese wort in arabien ende in indien  
 45789 gheuonden Ende daer zijn vijf gheslachten

45790 ende die meest verwen heeft ondersceiden ende  
 45791 dicker van verwen dat is die beste. hi ver-  
 45792 drijft oncusheyte ende maect sinen dragher  
 45793 oetmoedich ende scamel:  
 45794 Dat xc. capitel vander gemmen genoemt de zonne  
 45795 <sup>184</sup>Solis gemma candida est die gem-  
 45796 ma der zonnen is wit ende doerlichten-  
 45797 de ende is alsoe ghenoeemt want si blinckende  
 45798 radien draecht als die zonne ysidorus etcetera  
 45799 Dat xci. capitel vanden steen silemtes <sup>185</sup>:  
 45800 Sillemtes <sup>186</sup> is een steen van parsien  
 45801 ende van yndien of een gruen cruut of  
 45802 een cruut dat bloyende is wes verwe den  
 45803 iaspis ghelijc is als gheseyt wordt inden  
 45804 lapidarius. Ende is doerlichtende mit  
 45805 <sup>187</sup>eender witter smetten die de vorme van-  
 45806 <sup>188</sup>der manen houdt ende die witte smette in-  
 45807 den lichaem van desen steen wast ende wa-  
 45808 ent mitter manen als ysidorus <sup>189</sup> ende dyas-  
 45809 corides seggen. hi is machtich om myn te  
 45810 maken ende hi helpt die ghequolen hebben  
 45811 ende die verteert zijn. etcetera  
 45812 Dat xcij. capitel van den tynne:  
 45813 <sup>190</sup>Stannum dats tin Ende ysidorus seit  
 45814 dattet een metal is ende is also ge-  
 45815 noemt nae den griexschen vocabel Ende het  
 45816 sceydet ende deylt die ander metallan da-  
 45817 ert mede ghemenghet werdt Ende bescer-  
 45818 met oec ander metallan vanden vyere Ende  
 45819 want die natuer van copper ende van yser zeer  
 45820 hardt is ende zijn si sonder tynne soe wer-  
 45821 den si verbrant ende men maecter ceruse af.  
 45822 ende die spieghelen werden mitten tinne ghe-  
 45823 tempert Item aristotiles seit dat tin  
 45824 wordt ghemaket van quicsiluer dat gho-  
 45825 et is ende van quaden sulfer. ende dese twee  
 45826 en zijn niet wel ghemenghet ende daer om  
 45827 heeft een verwe nae den sulfer mer  
 45828 het en heeft zijn ghedichtickeyt niet.  
 45829 Item hermes seit int boec der alkemien dat

45830 tin alle metallan ende haer lichamen breke-  
 45831 lic maket daert mede gemenget wort ende  
 45832 dat om zijnre groter droecheyt ende verder-  
 45833 uetse datmense niet bugen noch vouden  
 45834 en can Mer werdet mit quicsiluer gemen-  
 45835 get so wert hem zijn craken benomen ende  
 45836 het wert wit mer na maectet zwart ende  
 45837 verdoemt Inden seluen wert geseit dat ghe-  
 45838 brant tin maect sneege of witte verwe  
 45839 alst loet Ende ist vier al te starc soe coemt  
 45840 die eerste materi vanden tinne weder. Item  
 45841 want tin morwer is dan siluer ende harder  
 45842 dan loet so en mach dat loet mitten loede  
 45843 niet geconsolideert werden lichtelic noch  
 45844 dat yser mitten copper. noch in deser en mo-  
 45845 ghen si niet gheconsolideert werden dats  
 45846 gheuestiget sonder enige vetticheyt  
 45847 Dat xcij. capitel van zweuel:  
 45848 <sup>191</sup>SVlphur dat is zweuel ende is een  
 45849 ader der aerden ende heeft den naem  
 45850 van sol ende <sup>192</sup>van vr. sol dat is die zon ende vr  
 45851 dats vier want zijn craft wert vyerich  
 45852 gheuonden ende gheuoelt van heten wateren  
 45853 want dat water dat doer den zweuel ber-  
 45854 ghen loept ontfaet den smake vanden zwe-  
 45855 uel ende oec die verwe ende grijpt die vieri-  
 45856 ge craft daer wt vanden welken dicwijl he-  
 45857 te fonteyne springen ende gheen dinc ontsteect so  
 45858 haest als zweuel Item in cecilien zijn bergen  
 45859 van zweuel die altijt bernen ende sonderlinghe  
 45860 tusschen ytalien ende cecilien an die zee kant.  
 45861 Item ysidorus seit datter vier gheslachten  
 45862 zijn van sulfer. dat een is leuende sulfer ende  
 45863 als dat gegraven wert so blinctet. ende dat  
 45864 oerbaren die medici als ysidorus seyt. dat  
 45865 ander is cleye dat den vollers dient. dat dor-  
 45866 de is nut die wol mede te beghieten want  
 45867 hi maectse zaft ende wit. dat vierde is nut  
 45868 keersen mede te ontsteken als ysidorus seyt.  
 45869 Auicenna ende platearius seggen dat sulphur heet

45870 ende drohe<sup>193</sup> is inden vierden grade ende is  
 45871 een eerde die verwandelt is in die natu-  
 45872 re van zulfer mit waterighen delen die  
 45873 voert gaende sijn in vierege delen ende dat  
 45874 zulfer is onderwijlen grof heffich ende rude  
 45875 onderwilen ist wit ende puyr ende subtijl ende on-  
 45876 derwilen isser een middel tusschen desen twe-  
 45877 en ende na deser naturen van zulfer ende van  
 45878 quicziluer comen menigerhande metallē  
 45879 alst openbaert in libro metheororum iiii.  
 45880 daer getoent wordt dat zulfer ende quiczil-  
 45881 uer sijn materi der metallē dat zulfer is  
 45882 leuende alsulc alst is wanneert vander eerden  
 45883 gebracht wort dat ander is doot of ge-  
 45884 lescht als datmen consteliken maect als dat-  
 45885 men in riederē ghiet of manderē vaten  
 45886 Men sal kiesē ter medicinē datter le-  
 45887 uende is ende blinckende inder verwen ende son-  
 45888 der steen wit of gruen twelc alsment int  
 45889 viere leyt dat een groen verwe maeket  
 45890 ende vet ende heeft macht te scheyden te ver-  
 45891 teren te trecken ende te dunnen ende te subtijlen  
 45892 ende daer | om verbiedt hi thoesten ende helpt  
 45893 die vallen vanden euel Ende zuuert rudic-  
 45894 heit ende is goet teghen tvenijn ende ver-  
 45895 wrect die in litargien leggen ende helpt  
 45896 die vergicht sijn inden voeten ende in handen  
 45897 op datment te punt oerberē can als auicen-  
 45898 na dyascorides ende plato segghen  
 45899 Dat xciiij. capitel vant sout  
 45900 <sup>194</sup>SAL dat is sout ende is gheseit van salien-  
 45901 do dat is van springen want alsmen soute int  
 45902 viere werpt so springet vten viere wan-  
 45903 tet vierich is als ysidorus seyt Sommighe  
 45904 andere wanen dattet van salo geheiten is  
 45905 Ende vanden | zee water coemt een schuy-  
 45906 me aen den canten ende dat wordt vander son-  
 45907 nen gedroecht alst daer blijft leggen ende  
 45908 wordt soute Ende onderwilen werdet wt sou-  
 45909 ten putten geput ende nae ghecoect thent

45910 in soute verkeert werdt Ende het wordt  
 45911 dicwijl onder zant gevonden Ende men vijnt  
 45912 oec steenrotzen ende geberchten daer men  
 45913 soute wt graeft als in arabien ende in pan-  
 45914 nonien Ende die stenen daer men soute wt  
 45915 wint sijn alsoe hardt datmen daer huzer  
 45916 af maect. Tgemeyn soute barst int vie-  
 45917 re mer tsout des ackers van sicilien dat lijt  
 45918 viere ende drijft inden viere teghen die natu-  
 45919 re ende het springt vten water Item tsout  
 45920 wordt verwandelt inder verwen want in som-  
 45921 mighen landen ist roet in sommigen purpur  
 45922 daer die berch ethna leyt in een hoeke  
 45923 van sicilien ende het is daer oec zeer wyt ende  
 45924 blinckende datmen daer in spiegelen mach  
 45925 Ende in capidocia graeft men soute oft saf-  
 45926 fraen waer van verwen als ysidorus seit Item  
 45927 het wort verwandelt inden smake als die  
 45928 zelue seit Ende anderswaert vijntment zeer  
 45929 bitter ende hoe datter bittere is hoe dat-  
 45930 tet heter is of het wordet heetste geor-  
 45931 delt als auicenna seit Item des souts is  
 45932 noet op eerdrijc want alle spise is onsmā-  
 45933 kelic sonder soute ende maect in allen spisen een  
 45934 appetijt ende droecht die lichamen ende be-  
 45935 scermet die dode lichamen voer stincken  
 45936 Hier toe heuet ysidorus geseit Item platerius<sup>195</sup>  
 ende  
 45937 auicenna seggen dat soute gemeynliken heeft  
 45938 macht te zuieren die stinckende humo-  
 45939 ren ende die te verteren ende heeft macht den wint  
 45940 te breken ende te dunnen ende dat sal aldus ghe-  
 45941 scien men salt clein puluerizeren ende siedent ende  
 45942 leggent warm opten mont vander magen in een  
 45943 sacsken Item tsout behoudt inden lichaem die  
 45944 craft der natuerliker vucticheit<sup>196</sup> ende is af-  
 45945 wisschende ende sceidende Ende daer om soute  
 45946 water onbindt heffinge ende opblasinge ende  
 45947 waterzucht als die selue seit Item et he-  
 45948 uet macht vervuyt vleisch te vreten ende sonder-  
 45949 linge alst gebarnt is want dan weverstaet<sup>197</sup> der

45950 <sup>198</sup>verottinge ende der vervulinghe ende dan  
 45951 zuuert te bet ende droecht ende schiet bet  
 45952 doer als die selue seyt Item het heeft  
 45953 macht den buke te morwen ende die ouer-  
 45954 vloedicheit wt te leiden ende sonderlingen sal  
 45955 gemme Dat also geheiten wordt wantet  
 45956 also claer is als een gemme Item het we-  
 45957 derstaet venijntheit als den venijnden humo-  
 45958 ren ende daer om soute gemengt mit honich  
 45959 ende mit een cruym broets geneest den car-  
 45960 bonckel of den antrax dat sijn bladaren <sup>199</sup> die  
 45961 india scrijft <sup>200</sup> comen als auicenna seit Item  
 45962 het verdrijft smetten int aensicht ist dattet  
 45963 ghetempert wordt mit roeswater ende niet <sup>201</sup>  
 45964 camfer ende datmen dat aensicht daer mede  
 45965 strijcket ende het verdrijft ioecselen ende ver-  
 45966 driuet wordet mit zeepen gemengt Item  
 45967 het heeft craft venijnde beten ende steecten  
 45968 der crupender dieren te genesen ende van scarpi-  
 45969 onen ist dattet mit honich ende mit noten ge-  
 45970 mengt wordt ende mit sommigen anderen als  
 45971 auicenna seit dese ende menige ander virtuu-  
 45972 heuet <sup>202</sup> soute dat alte lange waer te vertellen  
 45973 mer om exempel te geuen sijn dese genoegh  
 45974 Dat xcv. capitel vanden steen topazius  
 45975 <sup>203</sup>TOPazius of topasion welc woerdt  
 45976 men niet en declineert is een gemme als  
 45977 ysidorus seit libro xvi. ende is van enen gruenen  
 ghe-  
 45978 slacht weder blinckende mit allen verwen Ende  
 45979 was eerst gevonden in een eylant van arabien  
 45980 daer die trogoditen cruden ende wortelen  
 45981 grouen van hunger ende doe vonden sise daer  
 45982 ende doe dat die sciplude vernamen dat si daer  
 45983 bedect lach mitten wolken doe voeren si  
 45984 daer toe ende wonnense ende hietense topazijn  
 45985 inder spraken vander trogoditen Ende doe dese  
 45986 steen aldus gevonden was hieten si den steen  
 45987 na den eylande Het is een grote ende een  
 45988 brede gemme want plinius screef dat dese  
 45989 gemme also groet gevonden werdt datter

45990 phyladrich een zuul of maecte van vier  
 45991 cubitus hoech Ende inder glozen wordt ge-  
 45992 seit ouer apocalipsi hoe dat die topasius  
 45993 zelderre is hoe dat hi presioser is ende heeft  
 45994 twe verwen blinckende vten goude ende van-  
 45995 der luchtiger claerheit Ende sonderlinghe  
 45996 als si geraect werdt vander sonnen of van-  
 45997 den radien der sonnen ende verwint die claer-  
 45998 heit alre ander gemmen inden aensien Ende  
 45999 men vint gheen claerre dinc inden huse  
 46000 der coningen Men seit dat hi gevuel tbe-  
 46001 rueren ende den lope der manen ende is goet  
 46002 tegen die passie der manen die den luden  
 46003 toe coemt na dien dat die maen wast of  
 46004 waent ende stempt bloot ende die aenbeye  
 46005 ende dwingt siedende water ende beneemt  
 46006 hem dat sieden als gheseyt wordt inden  
 46007 lapidario ende doet gramscap gaen sitten  
 46008 ende droefheit ende is goet teghen deerli-  
 46009 ke berueringhe ende teghen frenesie ende te-  
 46010 ghen den haestighen doot Ende ontfaet  
 46011 beelden in hem ghelijck enen spieghel  
 46012 Dat xcvi. capitel vanden steen turgo  
 46013 <sup>204</sup>TVrgo turgis of turchois is enen  
 46014 blonden steen die geneycht is ter wittic-  
 46015 heit ende heeft sinen naem naden turken of  
 46016 na turkyen daer hi in wasset hy behou-  
 46017 det gesicht ende starket ende maect blijtschap  
 46018 Dat xcviij. capitel vanden ziluerder aerden  
 46019 <sup>205</sup>Terra sigillata is een gesegelt broet  
 46020 ende is een ader der aerden die cout  
 46021 is ende droege die welc platearius heit  
 46022 sarrasijs aerde of zilueren aerde die wit-  
 46023 tachtich is Sijn virtuyt is bindende sijn  
 46024 puluer ghetempert mitten witten van-  
 46025 den eye ende wederstaet die lopinghe van-  
 46026 den bloede Ende is goet tegen heffinge  
 46027 wanden <sup>206</sup>voeten ende teghen artitike wor-  
 46028 det op die zeer steden gheplaestert als  
 46029 in plateario gheseyr <sup>207</sup>wordt ende is goet

46030 teghen venijntheyt ende inde pestilencien  
 46031 mit bolus armenicus ende mit edic ghemengt  
 46032 Dat xcviij. capitel vanden wijnsteen  
 46033 **208** VArtarum dat is wijnsteen die aen den  
 46034 wijnvaten blijft cleuen wes natuer is heet  
 46035 ende droghe inden derden grade ende hi is  
 46036 goet teghen rudicheit ende teghen ander  
 46037 smetten int aensicht en vanden hoofde  
 46038 ende hi heeft macht te dunnen te verteren te  
 46039 zuueren ende te laxeren dit seit platearius  
 46040 Dat xcix. capitel vant glas  
 46041 **209** VYtrum dat is glas Ende auicenna seit  
 46042 dat een glas is onder die stenen als die  
 46043 dwaes onder die menschen ende is ghe-  
 46044 neicht tot allen verwen. Ende ysidorus seyt  
 46045 dattet daer om glas hiet wantet licht  
 46046 in sijnre doerschijnlicheit ende hoe dattet  
 46047 binnen is so isset buten Item tglas was  
 46048 eerst gheuonden bi ptolomaida int ouer  
 46049 bi belum den ryuier die beghint vander  
 46050 wortel des berchs van carmelus als die  
 46051 sciplude daer hauenden mit horen scepen  
 46052 **210** want doe die sciplude enen wech maech-  
 46053 ten opt zant des zeluen ouers ende leiden  
 46054 daer enen viere op doe quamen clein ry-  
 46055 uierkijns wt vloeyen van glaze ende van  
 46056 blinkenden **211** zande die te zamen gemengt  
 46057 waren van nuwer vuchticheit als ysidorus  
 46058 seit die den glaze eerst een beghinsel ga-  
 46059 uen mar nv maectmen tglas van asschen der  
 46060 bomen ende der cruden Ende bi groter hetten  
 46061 viers ende als nv wordter glas toe ghe-  
 46062 mengt ende als nv coper ende wordt also ver-  
 46063 keert in een glazen masse Ende wanneer  
 46064 die glazen masse gesmouten is inden ouen  
 46065 ende volcomelic gezuuert so onfaet si een  
 46066 puericheit der substancien ende een doerschij-  
 46067 nilicheit ende daer om heeft si die macht  
 46068 te ontfangen alle verwen want het mach  
 46069 volghen inder verwen der marauden ende den

46070 iacincten ende ander stenen die duerbaer sijn  
 46071 also buechsom ende smeltelic wort die masse  
 46072 inden ouen dat als die glaesmaker blaest  
 46073 inder pipen daer die substanci teynden aen  
 46074 hangt so gheeft hi hem wat formen dat hi  
 46075 wil Ende daer en is gheen dinc bequamer  
 46076 tot spighelen dant tglas noch der malin-  
 46077 ghen ghemackeliker nochtans is in wit-  
 46078 ten glaze groet eer dat den krijstal naest  
 46079 is want het plach die metallen van goude  
 46080 ende van ziluer te verdriuen om wt te drinc-  
 46081 ken als ysidorus seit Item men seit dat die steen  
 46082 obsianus ghetelt wordt inden geslacht  
 46083 vanden glazen ende hi is onderwilen gruen ende  
 46084 swart ende onderwilen doerschinende ende  
 46085 veel luden maken van desen steen gommen  
 46086 Item tglas heeft dit punt ouer hem alst  
 46087 ghesmouten is so machment bugen waer-  
 46088 men wil ende alst cout is so breket ghelijc  
 46089 enen kekel ende alst gebroken is so en mach-  
 46090 mens niet weder maken ten moet anderweruen  
 46091 ghesmouten wesen Nochtans seit ysidorus  
 46092 datter een was die tglas smidich maec-  
 46093 te datment smeden mochte want daer was  
 46094 een vlesch van glase gemaket ende voer  
 46095 den keyser tyberius gheworpen die slechts  
 46096 gheuonden was ende een meister maectze  
 46097 weder mit eenen hamer den welken die  
 46098 keyser dede onthoefden want hi en wou-  
 46099 de niet dat slike of vulnis bouen goudt  
 46100 ende ziluer gaen soude want waert datmen  
 46101 die glazen niet breken en mocht men soud-  
 46102 se beter tellen dan gout of ziluer dit seit  
 46103 ysidorus Item tglas is sonderlinghen  
 46104 puer ende doerschinich ende vormen ende  
 46105 beelden ontfanghende Sijn puluer zu-  
 46106 uert die tanden ende inden oghen wasschet  
 46107 die vlekken of Ende is sonderlingen goet  
 46108 teghen den steen vander blasen ende vanden  
 46109 nyeren alst mit wijn gedroncken wordt

46110 Als auicenna seit  
 46111 Dat c. capitel vanden steen ydachites  
 46112 <sup>212</sup>YDachites is een precioes steen van  
 46113 gulder verwen ront inder figuren hebben-  
 46114 de in hem enen anderen steen die welc een  
 46115 gheluyt gheeft ende dat segghen si datter  
 46116 een eenrehande geest is ende niet die  
 46117 steen die daer in leit als dyascorides seit de-  
 46118 se steen sweet eenrehande water wt hem  
 46119 recht of hi een springende of een lopen-  
 46120 de fontein in hem hielde waer af som-  
 46121 mighe segghen dattet die steen is die  
 46122 enidros heyt Soeket bouen vander e.  
 46123 int selue boeke  
 46124 Dat c. ende i. capitel vanden steen yearchitent  
 46125 <sup>213</sup>YEarchiten is een steen die welck  
 46126 ghedraghen vanden mensch so en  
 46127 wordt die mensch vanden vlieghe niet  
 46128 ghebeten noch vanden byen als dyasco-  
 46129 rides seit ende is goet teghent tvenijn  
 46130 Dat c. ende ij. capitel vanden steen zynuetht  
 46131 <sup>214</sup>ZYnuetht dat is een lazuur steen ende  
 46132 is een sleen <sup>215</sup> of een ader vander aer-  
 46133 den daer men lazuur af maect als men seit  
 46134 inden lapidario Ende hoe dat dese steen  
 46135 der hemelscher verwen naerre is hoe  
 46136 dat hy beter is ende heeft eenrehande gul-  
 46137 den blinckinghe ende die gene die wat wit-  
 46138 tachtich is die heeft meest vander aer-  
 46139 den ende daer om en is hy so goet niet en-  
 46140 de men machen alte lange houden son-  
 46141 der corrupcien ende hi is tot veel passien  
 46142 goet ende teghen die swiminge die van me-  
 46143 lancolien comen op datment den siecken  
 46144 te punt geuen can Ende men sals nemmer-  
 46145 meer geuen ten si dat hi eerst cleyn ge-  
 46146 puluizeert werdt ende dicwyl gewasschen  
 46147 werde ende dat is een teyken als hi volco-  
 46148 melic ghewasschen is als wanneer twa-  
 46149 ter daer hi in gewasschen wordt niets niet

46150 ontverwet wort Ende hi zuuert ende ontbint  
 46151 wonderliken zeer den quarteyn Noch men  
 46152 sals mit gheenre kokinge gheuen want  
 46153 hi souden totten gronde gaen mer men  
 46154 sallen voer of na geuen ende dat mit weye  
 46155 van coyen casen als platearius seit ende ghe-  
 46156 likerwijs dat van yseren lemmelen ceruze  
 46157 wordt also wordt lazuur van silueren lem-  
 46158 melen ouer dat ghehangen Men vijn <sup>216</sup>  
 46159 den lazuur steen inden mueren vanden siluer  
 46160 ende vanden goude ende in sinen aderen wer-  
 46161 den dicwyl saphieren ende iacincten ende  
 46162 alsulke blaeu steen gevonden  
 46163 Dat c. ende iij. capitel vanden steen zyngrites  
 46164 <sup>217</sup>Zyngrites is een steen van glazer  
 46165 verwen die welc inden hals ghedragen  
 46166 stemmet bloet ende verdrijft wonderlic-  
 46167 heit des ghedachts ende wort hi gehou-  
 46168 den tot enen ontstekenen houte so wort  
 46169 sijn vlam ghelescht als dyascorides seyt



## Glosses

- 1 In druk alleen de representant (punt).
- 2 N Initiaal: lombarde, 6 regels hoog (03-08), met representant (05), met penwerk.
- 3 A Lombarde, 2 regels hoog (22-23), met representant.
- 4 gheten Lees: gheen.
- 5 metherrorum Lees: metheororum.
- 6 iheronius Lees: iheronimus.
- 7 A Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 8 metherrorum Lees: metheororum.
- 9 steeken Lees: steken.
- 10 A Lombarde, 2 regels hoog (13-14), met representant.
- 11 24 Handgeschreven tekst in linkermarge (24): 'nota'.
- 12 v Lees: van.
- 13 03 Handgeschreven tekst in linkermarge (03-04): 'nota haer wt getoghen'.
- 14 ouervloediheit Lees: ouervloedicheit.
- 15 andaren Lees: anderen.
- 16 verden Lees: werden.
- 17 A Lombarde, 2 regels hoog (29-30), zonder representant.
- 18 A Lombarde, 2 regels hoog (10-11), zonder representant.
- 19 lapus Lees: lapis.
- 20 plaearius Lees: platearius.
- 21 vuchticeiden Lees: vuchticheiden.
- 22 wijlken Het et-afkortingsteken representeert hier n.
- 23 02 Handgeschreven tekst na 'siluer': 'et quicsiluer'.
- 24 A Lombarde, 2 regels hoog (02-03), zonder representant.
- 25 tweerhan Lees: tweerhande.
- 26 metherrorum Lees: metheororum.
- 27 menih Lees: menich.
- 28 25 Handgeschreven teken in midden- en rechtermarge (25-26): '+'.  
29 06 Handgeschreven tekst in rechtermarge (06-07): 'nota'.
- 30 vedrijft Lees: verdrijft.
- 31 A Lombarde, 2 regels hoog (07-08), met representant.
- 32 A Lombarde, 2 regels hoog (23-24), met representant.
- 33 A Lombarde, 2 regels hoog (05-06), met representant.
- 34 A Lombarde, 2 regels hoog (17-18), met representant.
- 35 assmen Lees: alsmen.
- 36 A Lombarde, 2 regels hoog (24-25), met representant.
- 37 A Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 38 A Lombarde, 2 regels hoog (01-02), met representant.
- 39 08 Handgeschreven tekst in linkermarge (08): 'capoen'.
- 40 A Lombarde, 2 regels hoog (08-09), met representant.
- 41 ende De n met tilde staat ondersteboven.
- 42 A Lombarde, 2 regels hoog (21-22), met representant.
- 43 25 Handgeschreven tekst in linkermarge (25-26): 'nota'.
- 44 A Lombarde, 2 regels hoog (25-26), met representant.
- 45 B Lombarde, 2 regels hoog (36-37), met representant.
- 46 25 Handgeschreven tekst in rechtermarge (25-26): 'nota'.
- 47 B Lombarde, 2 regels hoog (25-26), met representant.
- 48 niet Het us-afkortingsteken representeert hier iet.
- 49 seit Lees: set.
- 50 C Lombarde, 2 regels hoog (10-11), zonder representant.



- 103 H Lombarde, 2 regels hoog (27-28), met representant.
- 104 K Lombarde, 2 regels hoog (35-36), met representant.
- 105 K Lombarde, 2 regels hoog (07-08), zonder representant.
- 106 08 Handgeschreven tekst in linkermarge (08): 'nota cristal'.
- 107 ghe- neest In druk een verticaal streepje in plaats van het afbrekingsteken.
- 108 K Lombarde, 2 regels hoog (14-15), zonder representant.
- 109 L Lombarde, 2 regels hoog (20-21), met representant.
- 110 liynwurm Lees: lynwurm.
- 111 zerich- heyt In druk een verticaal streepje in plaats van het afbrekingsteken.
- 112 L Lombarde, 2 regels hoog (32-33), zonder representant.
- 113 lx. Lees: lxi. Vergelijk index, 7rb14.
- 114 M Lombarde, 2 regels hoog (01-02), met representant.
- 115 gheuon- den In druk een verticaal streepje in plaats van het afbrekingsteken.
- 116 cranc- kicheyt In druk een verticaal streepje in plaats van het afbrekingsteken.
- 117 donwes Lees: douwes.
- 118 blixom Lees: blixem.
- 119 37 Handgeschreven tekst in rechtermarge (37-38): 'nota leest'.
- 120 M Lombarde, 2 regels hoog (38-39), zonder representant.
- 121 ystdorus Lees: ysidorus.
- 122 ende Het er-afkortingsteken representeert hier e.
- 123 ende Het er-afkortingsteken representeert hier e.
- 124 19 Handgeschreven tekst in linkermarge (19-20): 'nota'.
- 125 24 Handgeschreven tekst in linkermarge (24-25): 'nota'.
- 126 M Lombarde, 2 regels hoog (13-14), zonder representant.
- 127 ende Het er-afkortingsteken representeert hier e.
- 128 M Lombarde, 2 regels hoog (20-21), zonder representant.
- 129 M Lombarde, 2 regels hoog (29-30), zonder representant.
- 130 M Lombarde, 2 regels hoog (34-35), zonder representant.
- 131 M Lombarde, 2 regels hoog (15-16), zonder representant.
- 132 M Lombarde, 2 regels hoog (24-25), zonder representant.
- 133 luch- tende In druk een verticaal streepje in plaats van het afbrekingsteken.
- 134 N Lombarde, 2 regels hoog (06-07), met representant.
- 135 en- Lees: ende.
- 136 apostenie Lees: aposteme.
- 137 coastantinus Lees: constantinus.
- 138 01 Handgeschreven tekst in rechtermarge (01): 'padden st[...]'.  
139 N Lombarde, 2 regels hoog (01-02), met representant.
- 140 onithinus Lees: onichinus. Vergelijk index, 7rb24.
- 141 ONithinus Lees: ONichinus. Vergelijk index, 7rb24.
- 142 vau Lees: van.
- 143 ouervloedieh Lees: ouervloedich.
- 144 O Lombarde, 2 regels hoog (39-40), met representant.
- 145 mie Lees: mit.
- 146 menighe De m staat ondersteboven.
- 147 becokelse Lees: becokeltse.
- 148 ende In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 149 P Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 150 steeu Lees: steen.
- 151 20 Handgeschreven tekst in rechtermarge (20-21): 'nota'.
- 152 P Lombarde, 2 regels hoog (38-39), met representant.
- 153 P Lombarde, 2 regels hoog (10-11), met representant.
- 154 16 Handgeschreven tekst in linkermarge (15-17): 'donre steen'.

- 155 die gedrukt Met verwijsteken tussen 'die' en 'gedrukt' handmatig bovengeschreven: 'hant'.
- 156 26 Handgeschreven tekst in linkermarge (26): 'wat nijes'.
- 157 P Lombarde, 2 regels hoog (26-27), met representant.
- 158 P Lombarde, 2 regels hoog (32-33), met representant.
- 159 lapidario De opgeloste afkortingspunt staat superscript.
- 160 Dat lxxx. capitel vant loet In druk staat deze titel op de vorige regel (40), achter 'lapidario'.
- 161 P Lombarde, 2 regels hoog (01-02), met representant.
- 162 toeblassinge Lees: toeblassinge.
- 163 tmeerst Lees: teerst/tmeest?
- 164 24 Handgeschreven tekst in rechtermarge (24): 'nota'.
- 165 sijure Lees: sijnre.
- 166 P Lombarde, 2 regels hoog (13-14), met representant.
- 167 maecmen Lees: maectmen.
- 168 puluer In druk gevolgd door een afbrekingsteken ter uitvulling.
- 169 20 Handgeschreven tekst in rechtermarge (20): 'nota'.
- 170 Q Lombarde, 2 regels hoog (29-30), met representant.
- 171 lxxxiiij. Lees: lxxxiiij. Vergelijk index, 7rb37.
- 172 R Lombarde, 2 regels hoog (35-36), met representant.
- 173 R Lombarde, 2 regels hoog (07-08), zonder representant.
- 174 ouderwilen Lees: onderwilen.
- 175 S Lombarde, 2 regels hoog (25-26), met representant.
- 176 wodrt Lees: wordt.
- 177 apostenie Lees: aposteme.
- 178 atrax Lees: antrax.
- 179 S Lombarde, 2 regels hoog (11-12), zonder representant.
- 180 calse Lees: valse.
- 181 herft Lees: heeft.
- 182 S Lombarde, 2 regels hoog (12-13), zonder representant.
- 183 S Lombarde, 2 regels hoog (35-36), zonder representant.
- 184 S Lombarde, 2 regels hoog (06-07), met representant.
- 185 silentes Lees: silenites. Vergelijk index, 7va04.
- 186 Silentes Lees: Silenites. Vergelijk index, 7va04.
- 187 van- der In druk een verticaal streepje in plaats van het afbrekingsteken.
- 188 17 Handgeschreven tekst in linkermarge (16-17): 'lapis luna' (lees: lapis luna).
- 189 ysidorius Lees: ysidorus.
- 190 S Lombarde, 2 regels hoog (24-25), zonder representant.
- 191 S Lombarde, 2 regels hoog (19-20), zonder representant.
- 192 ende Het er-afkortingsteken representeert hier e.
- 193 drohe Lees: droghe.
- 194 S Lombarde, 2 regels hoog (30-31), met representant.
- 195 platerius Lees: platearius.
- 196 vucticheit Lees: vuchticheit.
- 197 weverstaet Lees: wederstaet.
- 198 01 Handgeschreven tekst in bovenmarge: 'nota'.
- 199 bladaren Lees: bladeren.
- 200 india scrijft Lees: in die sterft?
- 201 niet Lees: met?
- 202 heuet Het et-afkortingsteken representeert hiet t.
- 203 T Lombarde, 2 regels hoog (25-26), met representant.
- 204 T Lombarde, 2 regels hoog (23-24), met representant.
- 205 T Lombarde, 2 regels hoog (30-31), met representant.
- 206 wanden Lees: vanden.

207 gheseir Lees: gheseit.

208 V Lombarde, 2 regels hoog (03-04), zonder representant.

209 V Lombarde, 2 regels hoog (11-12), zonder representant.

210 maechten Lees: maecten.

211 blinckenden De b staat ondersteboven.

212 Y Lombarde, 2 regels hoog (02-03), met representant.

213 Y Lombarde, 2 regels hoog (16-17), met representant.

214 Z Lombarde, 2 regels hoog (22-23), met representant.

215 sleen Lees: steen.

216 vijn Lees: vijnt.

217 Z Lombarde, 2 regels hoog (14-15), met representant.